N°. 15. Donderdag 22 Juni 1905. 5de Jaargang.

HET KOLONIAAL WEEKBLAD

Orgaan der Vereeniging

OOST EN WEST.

Abonnementsprijs per jaar.

Vrij aan huis of franco per post binnenland *bij vooruitbetaling*. f 1.50
Voor Oost-Indië en het Buitenl. » 2.50
Afzonderlijke nummers. . . . » 0.05

Prijs der advertentiën.

Per regel . . . . f 0.10
Bij plaatsing van 300 regels . - 0.09
» » » 1000 » . - 0.08
» » » 3000 » . - 0.07

Mededeelingen of **Ingezonden Stukken** moeten worden geadresseerd „aan de Redactie-Commissie", en gezonden aan den *Voorzitter*, G. E. V. L. VAN ZUYLEN, **7a Heerengracht** of aan den *Secretaris*, H. L. VORSTENBOS, **42 Witte de Withstraat**, beiden Den Haag.
Voor de **Administratie**, ook wat betreft **Abonnement** en **Verandering van woonplaats**, wende men zich tot den Heer W. VAN DER ZIJL, **212 Riouwstraat.** voor **Advertentiën** tot de Uitgevers-Maatschappij „HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG" ***NIEUWE MOLSTRAAT 20***, beiden Den Haag.

Dit nummer bestaat uit Twee-Bladen.

Het hoofddoel der Vereeniging is:
Het verspreiden van populaire kennis omtrent onze Indiën onder gansch het volk en het bevorderen der welvaart in die gewesten, om zoodoende en ook door het verleenen van onderlinge hulp, ware belangstelling en liefde te kweeken tusschen Nederland hier en ginds.
Het lidmaatschap bedraagt f 1.50 tot f 5.— 's jaars, (voor Indië en het buitenland minstens f 2.50).
Zij die f 5 of meer contribueeren of een gift in ééns schenken van f 100, zijn donateur(trice).
Aan alle donateurs en leden wordt kosteloos en franco het Weekblad toegezonden.
Een Inteekenbiljet voor het lidmaatschap vindt men op de 4de pag. van het Hoofdblad.

Inhoud van dit nummer.

Mededeelingen.

I. Van de Redactie.

De Redactie-commissie van het **Koloniaal Weekblad** er prijs op stellende, dat de leden der vereeniging **„Oost en West"**, zoowel in Nederland als in Oost- en West-Indië, het orgaan der vereeniging geregeld ontvangen, en zulks alleen kunnende geschieden bij nauwkeurige bekendheid van het adres der leden, noodigt alle leden, hier te lande en in de Koloniën, alsmede hen, die van hier naar de Koloniën of uit de Koloniën naar Nederland vertrekken, uit, bij adresverandering of bij het niet geregeld ontvangen van het Kol. Weekblad, hiervan ten spoedigste kennis te willen geven aan den Administrateur van het Kol. Weekblad, den Heer **W. van der Zijl, Riouwstraat 212 's-Gravenhage**.

Het Institut Colonial te Bordeaux.

Den 10en dezer heeft de fransche minister van kolonien, Clementel, gehoor gevende aan de uitnoodiging van de Kamer van koophandel te Bordeaux en het Koloniaal Instituut aldaar een bezoek aan die stad gebracht, om de koloniale instellingen te bezichtigen.

Deze dagteekenen van 1900, nadat op initiatief van den toenmaligen burgemeester, Dr. Lande een commissie was benoemd, om de reeds lang bestaande plannen in een vasten vorm te gieten. Het Institut Colonial, onder welken naam de verschillende koloniale instellingen ter plaatse zijn saamgevat, is het uitvloeisel van het rapport dier commissie. De inkomsten van het instituut bestaan in subsidiën van het ministerie van koloniën, van de onderscheidene koloniale besturen, van de Kamer van koophandel en van de stad Bordeaux. Voorzitter van het instituut is op het oogenblik de heer Maurel, reeder en handelaar; secretaris-generaal de heer Maxwoll, advokaat-generaal bij het Hof te Bordeaux; adjudant-secretaris de heer Huyard, industrieel; en thesaurier de heer Bonifas, handelaar in wijnen.

Het Instituut heeft de zorg voor de organisatie van het onderwijs toevertrouwd aan de Universiteit te Bordeaux. Op het initiatief van de heeren Drs. de Nabias, Pitres, en Le Dantec werd hierop door de medische faculteit een koloniale cursus in het leven geroepen, welke aan reeds gediplomeerde artsen de gelegenheid biedt om zich voor het koloniale diploma te bekwamen, hetwelk na volbrachte studie wordt uitgereikt. Dat deze instelling in een bepaalde gevoelde behoefte voorziet, blijkt wel daaruit, dat deze cursus door tal van vreemdelingen wordt bezocht. Nog onlangs was het een onzer landgenooten, die daar zijn koloniaal diploma haalde. De medische faculteit beschikt voor dit onderwijs over een zeer fraaie ethnographische verzameling en over voor koloniale studiën nuttige voorwerpen.

Een ander universitair diploma, dat voor koloniale studien is ingesteld voor hen, die de cursussen bijwonen, die dagelijks in de lokalen der Handelshoogeschool gegeven worden door hoogleeraren van verschillende faculteiten. Deze cursussen omvatten de vakken, wier kennis nuttig is voor de aanstaande kolonisten en koloniale ambtenaren: geschiedenis en aardrijkskunde, onderricht door den heer Henri Lorin, koloniale voortbrengselen (Hugot), Hygiène (Dr. Le Dantec), Landbouw (Beille), Economie en wetgeving (Sauvaire-Jourdan), Topographie en samenstelling (Esclangon).

De lessen worden gevolgd door de leerlingen der koloniale afdeeling van de Handelshoogeschool en zouden zeker een grooter aantal toehoorders van buiten trekken, wanneer aan het bezit van het diploma eenige faciliteiten of voorrechten met het oog op den kolonialen dienst verbonden waren. Het was dan ook hierop dat de voorzitter der Kamer van koophandel Besse de aandacht van den minister vestigde in zijne toespraak bij het dejeuner, dat in het gebouw der instelling den heer Clementel werd aangeboden:

«Eminente gouverneurs hebben onze koloniën georganiseerd, ze opgeheven na vreeselijke rampen. Wil Frankrijk er de grootste voordeelen van trekken, dan moeten die koloniën veel eer tot centra van landbouw, industrie en koophandel worden gemaakt dan tot toevluchtsoorden voor het te veel aan ambtenaren in het moederland. Verre zij het van ons, om het geheel onzer koloniale ambtenaren af te breken, waaronder velen zijn, die onzen lof verdienen. Maar ons uitgestrekt koloniaal rijk wordt bewoond door volkeren, wier onderling zeer uiteenloopende zeden en gewoonten niet aanpassen aan een uniform bestuur. Het is noodig dat de ambtenaren zich weten te voegen naar de milieux, te midden waarvan zij moeten leven; dat zij niet geheel onbekend zijn met de landen, waar zij geroepen worden hunne diensten te verrichten. Wanneer men er geen mannen heenzendt door een bijzondere opleiding voorbereid, stelt men zich bloot aan de kans dien landen nuttelooze en somtijds gevaarlijke ambtenaren op hun dak te sturen. De koloniale scholen zijn de aangewezen plaatsen, om daaruit onze koloniale bestuurslieden te recruteeren. Welk voordeel is er voor onze jongelieden in gelegen het diploma dier scholen te halen, wanneer zij de plaatsen zien innemen door concurrenten zonder eenige speciale opleiding?"

De heer Besse raakte hier een teer punt aan. Nog onlangs bleek ook de heer Clementel niet opgewassen te zijn tegen de adat in Frankrijk, volgens welke de koloniale baantjes zijn weggelegd voor vriendjes en neefjes vooral van Kamerleden en andere invloedrijke lieden in den lande. De minister gaf dan ook in zijn antwoord geen rechtstreeksch bescheid, maar zeide goede nota te hebben genomen van dit en andere desiderata der amer van Kkoophandel.

Behalve de beide hiervoren genoemde instellingen maken ook nog proefaanplanten van koloniale gewassen in de serres en tuinen der stad, en in de kolonie Saint Louis, waar nabij Bordeaux de verwaarloosde kinderen van de Gironde worden opgevoed, deel uit van het Institut Colonial te Bordeaux, dat zeker geroepen is voor de fransche kolonien eenmaal een belangrijke rol te vervullen, wanneer eindelijk in fransche politieke kringen de, door den heer Besse zoo terecht gewraakte adat in den ban zal zijn gedaan.

Week-Overzicht.

De voorloopige uitslag der verkiezingen is uit koloniaal oogpunt vrij bevredigend te noemen, gelet op de candidaatstellingen. Met uitzondering van den heer Dr. Kielstra in 's-Gravenhage III door den candidaat der vereenigde vrijzinnige partijen overvleugeld en den heer Fanoy, wat Hilversum aangaat, komen alle candidaten onder de gekozenen voor of op de lijst dergenen die zich aan een herstemming moeten onderwerpen, met vrij zekere kans voor deze laatsten om naar het Binnenhof te worden geroepen. In Amsterdam IV, Gorinchem, Meppel, Schiedam, Veghel werden resp. de heeren IJzerman, Pierson, Smeenge, van Limburg Styrum en van Vlijmen gekozen, in Amsterdam II en IX, Rotterdam I, Enschede, Leeuwarden en Zevenbergen komen resp. de heeren Lely, van Deventer, Fock, van Kol, Thomson en Boogaardt in herstemming.

De correspondent te Konstantinopel van de *N. R. Ct.* schrijft dd. 13 Juni:

De vorst van Boni heeft 200 pond sterling geschonken voor den verderen bouw van den zgn. Hedzjas-spoorweg naar de heilige plaatsen van den Islam. Die gift is den desbetreffenden hoogen commissaris ten paleize ter hand gesteld door een Sjeik uit Hadramaut, die voor eenige jaren ook onze Oostindische bezittingen heeft bereisd; waarschijnlijk wel ten behoeve der panislamietische propaganda.

Tegelijkertijd was die tusschenpersoon de overbrenger van een brief van, of van wege den Bonischen vorst, waarin deze de hulp van den Kalief inroept voor hem en zijn bondgenooten in hun moeilijkheden met de Nederlandsch Indische regeering.

Hoewel natuurlijk als zeker kan worden aangenomen, dat men te Jildiz daarop niet zal ingaan — men heeft al genoeg panislamitische zorgen over Jemen en het bedreigde gezag van den Kalief-Sultan over Arabië — zoo heeft men aan dit verzoek toch wel eenige aandacht geschonken. Tenminste aan den consul-generaal van Turkije te Batavia en anderen agenten in Indië van het panislamisme werd opgedragen over den toestand op Celebes te berichten en het Paleis omtrent den loop der Bonische aangelegenheden op de hoogte te houden.

De eerste klappen zijn nu reeds blijkens ingekomen berichten, op Celebes uitgedeeld, waar de met de Boniërs gemeene zaak makende Sidenrengers door de bezetting van den, met het oog op de te verwachten expeditie tegen Boni te Paré Paré opgerichten nieuwen post werden teruggedreven.

Den 15en dezer zou het ultimatum aan den vorst van Boni door den resident Brugman worden overhandigd. Tot nu toe is nog niet het bericht ontvangen, dat zulks is geschied en dus ook niet vernomen tot welke uitkomst dat heeft geleid.

Moge het échec voor Paré Paré van de met hem bevriende Sidenrengers den ouden vorst nog op het laatste oogenblik tot inkeer brengen, om zijn land en zijn volk te behoeden, voor de, aan een militair optreden onafscheidelijk verbonden ellende.

De oorlog in het Oosten, waarvan ook in onze koloniën in Azië de invloed zich deed gevoelen, zou volgens de berichten betreffende de vredesonderhandelingen, nu dan eindelijk op het punt zijn van te eindigen. Wij vreezen echter, dat er nog wel een kink in den kabel zal komen, voordat de vrede zou zijn geteekend te Washington, de eindelijk aangewezen plaats van samenkomst der gedelegeerden van beide oorlogvoerende partijen. De quaestie over de plaats van samenkomst gerezen, en eindelijk opgelost door de keuze van Washington als zoodanig, gaf der *Zutphensche Cour.* het oorspronkelijk denkbeeld aan de hand om in eventueele gevallen in de toekomst — daar het nu door de gevallen beslissing daarvoor te laat is — Batavia in aanmerking te brengen voor plaats van samenkomst van latere vredesonderhandelaars in aziatische geschillen.

Uit de Pers. Het octrooi van de Javasche Bank. *Nieuwe Rott. Cour.* van 15 dezer. De toestand in Atjeh *Alg. Hbl.* van 17 dezer.

Het rotterdamsche liberale hoofdorgaan, in herinnering brengende, dat de wijzigingen in en verlenging van het nu nog tot den 31n Maart 1906 loopend octrooi der Javasche Bank, bij Koninklijk besluit moeten worden vastgesteld, wijst op het actueele der vraag, of de voorwaarden dier verlenging, waaromtrent nu overeenstemming is verkregen tusschen indische regeering en Javasche Bank, ongewijzigd moeten worden aanvaard.

Het blad kan zich bij bespreking dezer quaestie zeer wel vereenigen met den duur der voorgestelde verlenging, nl. tot 31 Maart 1921 en dan verder van jaar tot jaar, met dien verstande, dat vijf jaren moeten zijn verloopen na de opzegging, voordat het octrooi komt te vervallen. Evenzeer acht het blad het goed gezien om de uitsluitende bevoegdheid tot uitgifte van biljetten voor de Bank nader te bevestigen. Het blad wijst op de circulatie van geldswaardig papier, niet van de Bank, ter Sumatra's Oostkust, maar geeft daarbij aan, hoe zulks nog te wijten is aan de schuld der Bank zelve, wijl deze zich niet te Medan liet vertegenwoordigen. De bepaling dat de Bank op elk der groote Soenda-eilanden moet gevestigd of vertegenwoordigd zijn, zal aan die nadere bevestiging ten goede komen. Ook tegen de, bij het voorgestelde artikel 7 aan de Bank te verleenen vergunning tot uitbreiding der operatien heeft het blad geene bedenking, voor zoover het niet betreft het voorstel om voor beleening vatbaar te maken: „hypothecaire vorderingen en andere voor overdracht of beleening vatbare en bij geschrifte aangegane inschulden."

Verder meent het blad, dat het voorstel tot oprichting van correspondentschappen buiten Nederlandsch-Indië te schrappen, waar de bedoeling hiervan duidelijk blijkt uit het in artikel 7 voorgestelde, nm.: om het afgeven van zichtwissels of assignatieën onbepaald toe te laten.

Dan wil het blad in het nieuwe octrooi het bepaalde in art. 20 van het bestaande bestendigd zien, waarbij aan de Bank de verplichting is opgelegd om drie-vierden van haar specie-depôt te doen bestaan in standpenningen. Bij de onderhandelingen werd door het bestuur der Bank opgemerkt, dat het in haar eigen belang was over een voldoenden voorraad aan standpenningen te kunnen beschikken, en het dus aan haar zou kunnen worden toevertrouwd den voorraad te bepalen. De *Nieuwe Rott.* acht het toch maar beter de oude bepaling te handhaven — een geringere voorraad dan de aangegevene is te klein, die voorraad moet er wezen voor een goeden gang van zaken. Waarom dus niet een bepaling behouden, die voor de Bank niet hinderlijk zijn, maar slechts heilzaam werken kan.

Ten slotte is het voorstel om in art 12 toe te laten, dat inplaats van twee-derden zooals nu drie-vierden der geschatte waarden bij uitzetting van geld op hypotheek mag worden voorgeschoten, aan het blad weinig sympathiek. Maar daar slechts $^1/_3$ van het gestorte kapitaal der Bank in hypotheken mog worden belegd, acht het blad deze quaestie van niet groote beteekenis.

Aan een particulier schrijven van een in Atjeh dienend officier aan een zijner verwanten te Amsterdam ontleent het *Alg. Hbl.* enkele passages, waaruit mismoedigheid en ontevredenheid sprak wegens het beknibbelen op de, aan officieren te velde uit te keeren toelagen, terwijl de schrijver te kennen gaf, dat wederom de feitelijke toestand in Atjeh zou worden verbloemd, deze toestand nog altijd groote inspanning vordert.

En nu gaat het 12e bataljon terug naar Java... zullen wij dan den toestand kunnen blijven beheerschen, wat nu reeds nog zooveel moeite kost? Het is zoo eeuwig jammer dat generaal Van Heutsz zoo zichtbaar zijn eigen ruiten ingooit, zijn eigen kranig werk gaat verwaarloozen"... luidt het schrijven dan.

Het Hbl. knoopt hieraan de volgende opmerkingen vast:

„Hooge achting heb ik voor generaal Van Heutsz, die in Atjeh meer gedaan heeft dan één zijner voorgangers, maar dit is geen reden tot zwijgen, wanneer ik meen dat de Gouverneur-Generaal Van Heutsz in de verkeerde richting werkt — wanneer het algemeen belang gevaar loopt schade te lijden!

Doch... wij hier in Nederland kunnen niet alles beoordeelen. Wanneer de terugkeer van het 12e bataljon noodig is met het oog op Bali en Boni, waar de strijd ons ondanks alle lankmoedigheid en vredelievende gezindheid — wordt opgedrongen, dan kunnen wij begrijpen, dat de Indische Regeering zegt: wat het zwaarste is, moet het zwaarste wegen.... Laat, desnoods, de toestand in Atjeh tijdelijk wat achteruit gaan... Boni kan niet langer wachten.

En wat de bezuinigingen betreft, waarover de Atjehsche officieren klagen... wie beter dan Van Heutsz weet wat zij behoeven, wie meer dan hij is aangewezen om de belangen te behartigen van hen, aan wier krachtige medewerking hij een groot deel van zijn roem te danken heeft?

Wij moeten dus nog nadere ophelderingen wachten. Maar dit wil ik reeds nu zeggen: wij zouden het in hooge mate betreuren, wanneer aan de officieren in Atjeh rechtmatige reden tot ontevredenheid gegeven werd. Dat hebben zij waarlijk niet verdiend. Neen, zij ijveren onzelfzuchtig, moedig en volhardend tot groote eer van ons vaderland. Wij zijn fier op hen. Ze hebben recht, aanspraak op de edelmoedigste behandeling van onze regeering, van ons volk!"

Oost-Indische berichten.

Uit het in de afgeloopen week ontvangen regeeringstelegram is dus nog niets gebleken van een volkomen geslaagde expeditie naar **Paré Paré**, zooals uit een particulier draadbericht aan het *Hbl.* viel op te maken, maar had de post-commandant te Paré Paré het geluk, bij het uitrukken met het doel de door den vijand in het omringend heuvelterrein opgeworpen bentings en loopgraven te vernielen, een tegenaanval op het bivak schitterend af te slaan, waarbij den vijand zware verliezen zijn toegebracht. De kampong Paré Paré is, vermoedelijk door kwaadwilligen, grootendeels verbrand. Een ander draadbericht uit Kotta Radja aan de *Telegraaf* meldt de zware verwonding van den luitenant **Rhemrev** in de Gajoe Loeos, denzelfden aan wiens voortvarend optreden het te danken was, dat een gedeelte der bende van Amenlenteng in het Boergadja-terrein verrast werd en 23 dooden, waaronder Amenlenteng, in de vorige maand in onze handen vielen.

Zooals algemeen werd verwacht is de zending van den regeerings-commissaris Liefrinck naar **Badoeng** (Bali) dus mislukt, zoodat thans eene tuchtiging onvermijdelijk is. De regeering besloot tegenover Badoeng eene strenge kustafsluiting toe te passen en allen invoer en uitvoer streng te verbieden.

Het *Bat. Nbl.* deelt mede dat door een rijken Amerikaan uit Texas, die onlangs te Singapore de heerlijke indische **mangistan** voor het eerst proefde, daar aan een boomkweeker een bestelling is gedaan voor een groot aantal jonge boompjes van deze soort; het meerendeel daarvan is uit zaad geteeld, doch er zullen ook eenige *tjangkokans* onder zijn. Die boompjes zullen voor rekening van den Amerikaan naar Texas gezonden en daar in den open grond geplant worden. Voor zoover bekend, moet dit de eerste poging zijn om deze geliefkoosde vrucht in Amerika te kweeken.

De kolonie **Pangoengsèn** voor noodlijdende inlanders gaat, blijkens het laatste verslag, hoewel langzaam toch reeds vooruit. De stand zou nog veel beter geweest zijn, wanneer men niet zooveel teleurstellingen had ondervonden van wege de mislukking der te veld staande djagoeng en gaga door stormen als anderszins. Verscheidene, die een eigen stukje grond hebben, hebben een of twee kinderen voor hun rekening genomen, om hen in het werk te helpen, zoodat de kolonie nu 13 kinderen minder te verzorgen

heeft, waardoor de uitgaven voor voeding nu f 110, tegen vroeger f 140 per maand bedroegen. Hiermede worden ongeveer 70 personen onderhouden, behalve nog de voeding voor het europeesche personeel. Over 3 à 4 jaar zal de grond genoeg moeten opbrengen voor het onderhoud van allen, zoodat er dan geen giften meer noodig zullen zijn. Behalve djagoeng en ketela, wordt er overal randoe geplant en nu is men er begonnen met een aanplant van rameh, waarvoor de directeur van het departement van landbouw en de heer van Mechel te Soekaboemi met groote bereidwilligheid zaad en wortelstokken hebben gezonden. De laatste komen prachtig op. 's Avonds wordt tegenwoordig ook school gehouden door mejuffrouw M. Jansz; 33 personen nemen er aan deel, met belangstelling en ijver volgen allen de lessen. Het aantal opgezetenen bedraagt thans 131, behalve de tijdelijk hier vertoevenden, wegens geneeskundige behandeling, uit de omliggende dessa's.

De *ontvangsten* bedroegen: saldo op 31 Januari jl. f 1153.83, de *uitgaven* over de vier eerste maanden van het jaar, f 809,805 zoodat op 1 Mei een saldo in kas was van f 254.02½. Wanneer er slechts 50 personen waren, die iedere maand f 4 wilden zenden, zou mejuffrouw Jansz, zegt zij aan het eind van haar verslag, rond kunnen komen en over een jaar zullen de uitgaven zeker weer verminderd zijn, tot dat zij haar doel bereikt zal hebben, om van de opbrengst der kolonie de armen en gebrekkigen te kunnen onderhouden.

Een aardig staaltje van **geknoei in de dessa** komt voor in de *Sem. Ct.* Een zekere Tirtoaidjoio is loera van de dessa Termas, in het district Mangar, van de afdeeling Demak. Dit waardig dorpshoofd is een van de velen helaas, die op zeer handige wijze aan de lasten van hun ambt ook lusten weten te verbinden.

Zoo bijv. telt de dessa 80 dienstplichtigen.

Volgens de berekening der padjek zou ieder hunner 552 vierk. rijnl. roeden sawah moeten bezitten. In werkelijkheid heeft de loera aan elk slechts 425 vierk. r. r. toegewezen, terwijl de rest 12160 vierk. r. v. de belooning zijn voor de moeiten, om de zaken in de dessa in het rechte spoor te houden.

In 1904 werd aan de Regeering officieel gerapporteerd dat 14 bouws sawah mislukt waren, waarop de Regeering termen vond het bedrag der padjek in die dessa met f 50 te verminderen.

In stede, dat de dessabevolking naar rato minder belast werd, wist de loerah van zijn volk het volle bedrag der padjekgelden los te krijgen, zoodat deze handeling hem een zoet winstje gaf van f 50. Op last van het bestuur moest toen de mantri-politie naar het een en ander onderzoek doen en constateerde hij dat slechts 4 bouws mislukt waren.

De loerah heeft een ambtsrechtbezit van 12 bouws grond, doch heeft dit getal heel handig op 13 weten te brengen, waardoor hij 14 bouws sawah der bevolking pondsgewijze afhandig heeft weten te maken.

Bij vrijstelling van heerendienstplichtigen eischt hij van elken persoon f 3.

Nagenoeg de geheele dessapolitie heeft de loerah samengesteld uit zijne naaste bloedverwanten, als een kleinzoon, zwager enz. uitgezonderd de tjarik, die het dan ook dikwijls zwaar te verantwoorden heeft, als de wil van den loerah niet stipt wordt opgevolgd.

Vier bouws sawah aan het noordelijkste deel van de dessa Termas gelegen, waarvoor sedert geen padjek wordt betaald, heeft de loerah verkocht voor f 64 aan een zekeren Tjokromo en twee bouws gelegen aan den zuidkant der rivier aan zekeren Soemo.

Een ernstig onderzoek is dus zeker zeer gewenscht, want wanneer de loerah in zijn ambt blijft gehandhaafd, zal het volk bij den dag verarmen en zullen verscheiden bewoners naar elders verhuizen.

Onder het hoofd: **„de pacificatie van Atjeh"**, bespreekt het *N. v. d. Dag. v. N. I.* het laatste door het Persbureau ontvangen verslag omtrent de voornaamste gebeurtenissen in Atjeh over de maand Maart 1905 en hoewel het geheele verslag van 30 pagina's niet in zijn geheel kan worden opgenomen acht het blad zulks ook geheel onnoodig, daar zelfs een uittreksel van elke bladzijde van het verslag voldoende zal zijn, om een indruk te geven van den vreedzamen toestand, die thans in het gepacificeerde gebied heerscht.

Pag. 1 maakt melding van een amokmaker, die met wapens om zich heen slaat en wordt „neergelegd". De man was krankzinnig, wordt vermeld.
" 2 Rooverijen, ondersteuning van de kwaadwilligen door de bevolking; 3 man „neergelegd".
" 3. Verschillende patrouillegevechten, 14 man neergelegd; aanslagen op de trambaan.
" 4. Patrouille-gevechten, 14 tegenstanders gedood.
" 5. Diverse aanslagen op de spoorbaan en beschietingen der bivaks.
" 6. 1500 M. trambaan worden opgebroken, laschplaplaten worden losgeschroefd. Verschillende deraillementen van locomotieven. Voorts plunderingen en brandstichtingen en berichten over gebrek aan medewerking van de bevolking, die geen mededeeling doet aangaande boosdoeners in haar gebied.
" 7. Tegenwerking der bevolking. Moorden op goedgezinde personen, die zich aan ons gezag hadden onderworpen.
" 8. Losschroeven spoorwegwissel. Enkele alleenloopende kwaadwilligen worden neergelegd.
" 9. Bivakbeschietingen. 13 vijanden gedood.
" 10. Telefoon-verbindingen afgesneden. 8 tegenstanders neergelegd.
" 11. 21 vijanden gedood. Een vrouw gevangen genomen n.l. de weduwe van Toekoe Oemar. Een „bevriend" hoofd met volgelingen overgeloopen naar den vijand.
" 12. Eenige kwaadwilligen worden neergeveld. enz. enz. Op enkele plaatsen, bijv. op de Oostkust is 't wat beter; op andere, voornamelijk Meulaboh en Seunagan is 't nog veel erger. Naar pacificatie lijkt het nergens. Het eenige „pacifieke in het verslag, zegt het blad, is het bericht dat aan bedrijfsbelasting in 1904 circa f 10.000 is ge-ind.

Naar aanleiding der door de *Javabode* gemaakte op- en aanmerkingen over de gehouden **tentoonstelling** van kunstnijverheid van den Bandoengschen Kunstkring, protesteert de voorzitter dezer vereeniging in dat zelfde blad en laat uitkomen dat het de bedoeling is, de waardeering voor de kunst in den ruimsten zin te bevorderen, dus *ook*, maar niet *speciaal* voor de inlandsche en dat er geen *industrieele* tentoonstelling is gehouden. Verder dat het niet op den weg ligt van den B. K. K. de wijze van werken en de wording der producten te zien te geven, hoe interessant dit ook in sommige gevallen moge zijn, doch het *resultaat* van dit werken, en hiervoor was 't niet noodig bij de nijveren rond te gaan; wel wordt door hem toegegeven dat volledigheid niet was bereikt, maar dit kwam grootendeels door de a.s. pasar malem te Soerabaja, waarvoor de meeste regenten, die aangezocht waren, hunne collecties reserveerden. Ten slotte verklaart hij dat Singaparna's beroemd mandenwerk wel aanwezig was, evenals er ook voorwerpen van hoorn waren te zien en vlechtwerk met mooie figuren in ruime mate en ook eene kleine inzending koperwerk waren uitgestald.

Decentralisatie. Het ligt in de bedoeling der regeering zoo mogelijk voortaan de benoeming van ambtenaren tot en met den rang van hoofdcommies over te laten aan de chefs der departementen van algemeen bestuur en andere colleges, zooals de Algemeene Rekenkamer. Het advies ter zake is van deze chefs gevraagd.

Het *Bat. Nbl.* is over dezen stap op den weg der decentralisatie minder goed te spreken, omdat het nieuwe stelsel, naar zijn oordeel, de gebreken, die het bestaande stelsel van benoemingen aankleven, slechts zullen vergrooten en tot nog meer fouten zullen voeren.

„Van de wijze, waarop de macht tot het begeven van ambten door directeuren wordt uitgeoefend hangt de politieke tevredenheid eener talrijke klasse van ingezetenen af", schreef de Waal een kwart eeuw geleden. En dit klemt te meer, waar die macht reeds aanzienlijk is uitgebreid en waar men er nu een nieuwe uitbreiding aan wil geven, die het getal oogendienaars aanzienlijk zal vergrooten, zegt het blad.

De gouverneur-generaal heeft den minister van koloniën voorgesteld, voortaan **geen buitenlandsche verloven** meer te verleenen aan ambtenaren, die hun aanstelling in Indië hebben ontvangen, bij welken tak van dienst ook. Alleen de in Holland benoemden zouden aanspraak mogen maken op buitenlandsch verlof. Hierdoor zou een bezuiniging worden verkregen van f 145.000 's jaars.

Het *Bat. Nbl.* is ook hierover minder goed te spreken en is er van overtuigd, dat de regeering er mede in het gedrang zal komen. De ambtenaar die, in Indië opgeleid en benoemd, niet meer naar Europa mag, blijft dan verstoken van den »ruimen blik« het éene noodige voor een goed ambtenaar.

Wegens plaatsgebrek zijn de twee vorige berichten in het vorige nummer achterwege moeten blijven.

Eenige cijfers geeft het *Soer. Hbl.* om een denkbeeld te geven van het succes, dat de **inlandsche tentoonstelling te Soerabaja** heeft gehad. Aan entrées werd op een dag een totaal van f 4500 geind. Naar een globale taxatie is de tentoonstelling bezocht door 5000 Europeanen á 50 cent en 20.000 inlanders en vreemde oosterlingen á 10 cent. In de loodsen is verkocht voor circa f 6000. Alle loten zijn uitverkocht.

Goed voorbeeld doet goed volgen. Nu eenige heeren te Batavia zich vereenigd hebben om de benoeming van een **thee-expert** voor gezamenlijke rekening te bespreken, zal ook de Soekaboemische landbouwvereeniging te Bandoeng voor een soortgelijk doel eene buitengewone vergadering houden. De werkkring van den thee-expert zal in de eerste plaats hierin moeten bestaan, dat hij door het beoordeelen van hem toegezonden monsters de planters voorlicht in zake de bereiding van hun product en van de marktwaarde. Hij zal ook ondernemingen moeten bezoeken en zijn aanwijzingen verstrekken betreffende het fabricage-proces. Verder zal de plaats, waar de expert behoort gevestigd te zijn, en de instelling van een commissie van toezicht worden besproken.

In tegemoetkoming aan de oude klacht dat de ontwikkeling van de **ooft en fruitteelt** in niet geringe mate wordt tegengewerkt door de exhorbitant hooge tarieven der staats- en andere spoorwegen, is nu met ingang van 17 Mei een nieuw tarief in werking getreden. Voor het vervoer als bestelgoed van versche inlandsche groenten en vruchten tot een maximum van 30 kilogram is men verschuldigd 30 cents over elke 200 kilometers. Het *Bat. Nbl.* vindt dit slechts eene halve verbetering, die niet zoo hoog behoeft te worden aangeslagen, als de *Sem. Ct.* doet. Zeker is 30 cents niet veel voor het vervoer van bestelgoed over zoo'n afstand, vooral in vergelijking met het oude tarief, volgens welke men bijv. voor 2 petroleumkisten met mangga uit Probolingo te Buitenzorg f 14 moest betalen, maar voor West-Java gaat het voordeel al ras verloren zegt dat blad, omdat de N. I. spoorwegmaatschappij haar tarieven op de lijn Batavia—Buitenzorg nog niet heeft verlaagd.

Iemand bestelt nu van Soekaboemi bijv. groenten tot het maximum gewicht van 30 kilogram. Hij betaalt daarvoor aan de staatsspoorwegen (Soekaboemi—Buitenzorg f 0,30; en aan de N. I. Spoorweg Mij (Buitenzorg—Batavia) 10 cents per 5 kilo, dat is f 0.60 of te zamen f 0.90, wat nu zoo heel goedkoop niet kan heeten.

De Soebang-lijn van Padang naar Solok. De tegenwoordige lijn naar de Padangsche Bovenlanden voldoet, volgens C. L. in de *Javabode*, noch voor het kolen-transport, noch voor personen- en goederenvervoer aan redelijke eischen. De groote fout schuilt in de stelsellooze wijze, waarmede bij den aanleg van de getande middenstaaf is gebruik gemaakt en het grillig alignement van de baan. Op de vlaktelijnen van den bestaanden spoorweg worden adhaesie-locomotieven van het z. g. B-type gebruikt, die, hoewel achterstaande bij de op de Westerlijnen op Java in gebruik zijnde Mallet adhaesiemachines, toch volgens nauwkeurige proeven, 50 pct. minder kolen verbruiken dan de tandrad-locomotieven, terwijl bovendien per zelfde-eenheid ten behoeve van laatstgenoemde machines 50 pct. meer wordt uitgegeven voor personeel en op driemaal zooveel herstellingskosten valt te rekenen.

Hoe duur dit het transport maakt op de lijn van 210 K. M., waarvan er 86, wat het alignement van den weg betreft, onder de meest ongunstige omstandigheden door tandrad.locomotieven bereden worden, laat zich gemakkelijk denken.

Terwijl op de 196 K. M. lange Siak-lijn 15 B-locomotieven voldoende zullen zijn voor den afvoer van 210.000 ton kolen en het verdere transport, zijn op de slechts 155 K. M. lange lijn Sawah-Loento-Emmahaven in gebruik: 23 tandrad + 24 B-locomotieven. Op de Siak-lijn dus 1 locomotief per 13 K. M. baan op de bestaande lijn der 3 K. M. (op 't trajekt Kajoe Tanam-Batoe Tabal zelfs 1 locomotief per 1¼ K. M.)

Het grillig alignement van den weg heeft de uitbreiding van het wagen-, speciaal locomotiefpark absurde verhoudingen doen aannemen.

Dat de exploitatie-kosten onder deze omstandigheden nog niet veel hooger zijn, is te danken aan den lagen kolenprijs, het zuinig beheer en de betrekkelijke nieuwheid van den weg en het rollend materieel. Toch neemt de netto-opbrengst van den spoorweg af, niettegenstaande een vermeerdering van den kolenafvoer en ander transport.

De hoofd-ingenieur is er dan ook van overtuigd, dat bij de tegenwoordige exploitatie, de lijn haar financieelen ondergang tegemoet gaat, omdat de vrachtprijs van f 0.02 per ton-kilometer niet voldoende is om de noodzakelijke onkosten, waarop het kolenvervoer te staan komt te dekken.

Ook voor het goederen- en personenvervoer voldoet de spoorweg weinig. De omweg, die de lijn maakt om de plaatsen oostelijk van Padang pandjang te bereiken, is te groot.

De dure tandradbaan maakt de vrachtprijzen hoog. De rijtijd is veel te lang, men heeft een dag noodig om 150 K. M. af te leggen.

De bezwaren laten zich thans nog niet zoo sterk gevoelen, omdat de lijn de eenige spoorweg-verbinding met de Bovenlanden is en altijd nog veel goedkooper en sneller dan het karrentransport, dat zij verving; geheel iets anders wordt het wanneer de bestaande lijn de sluitsteen wordt van een doorgaande verbinding met Siak, Deli en Singapore, wanneer de lijn zal moeten voldoen aan de eischen, aan het transitoverkeer in billijkheid te stellen.

Gelijk thans geexploiteerd, voldoet de bestaande lijn aan geen enkel vereischte, ontdaan van het kolentransport en daarmee van veel, duur en dan overtollig materieel, kan zij een geschikt instrument worden voor het locaal verkeer. Reeds thans brengt het personen- en goederentransport, zonder de kool, op f 9.50 per dag kilometer, terwijl de exploitatie-kosten zonder het kolenvervoer, per zelfde eenheid f 6,90 bedragen. Bij uitbreiding van het spoorweg-net in Midden-Sumatra, door den aanleg van toevoerlijnen en doelmatiger inrichting voor het locaalvervoer zullen de inkomsten zeker nog aanmerkelijk stijgen.

De lijn kost thans f 100,000 per K.M. Men zou kunnen zeggen, dat dit te duur is voor een locaal-verbinding. De eenige remedie hiertegen is, volgens den heer de Jongh de aanleg van goedkoope, rendabele zijlijnen, als; Loeboe Aloeng- Priaman- Soengei Limau, Ombilin- Fort van der Capellen- Pajakoemboeh, Pajakoemboeh-Pangkalan-Sarai. De verbinding Fort de Kock- Pajakoemboeh, die in aanleg slechts f 355,000 per KM. kostte, wekt ten deze goede verwachtingen.

De geheele opzet van den bestaanden spoorweg is een failure geweest; beter door een tijdige koersverandering van de lijn te maken een, zij 't wat dure, doch altijd waardevolle locaal- verbinding, dan haar, met behoud van het oorspronkelijk karakter haar financieelen ondergang te gemoet te voeren, haar een struikelblok te doen zijn in het spoorwegnet van Sumatra, haar ter wille van de belangen van Padang, Emmahaven, de kolenontginning en daarmede de belangen van Sabang en de kolenstations op Java opteofferen.

Zal de Soebang-lijn de genoemde bezwaren kunnen opheffen?

Het tracé volgt in hoofdzaak den grooten weg van Padang door den Soebang-pas naar Solok en zal een lengte hebben van ± 72 K.M, tegen 128 K.M. langs de bestaande lijn. Het is mogelijk gebleken, de lijn geheel als adhaesibaan aan te leggen met maximumhellingen van 40 pct. waarbij de Malletmachines bij een gemiddelde snelheid van 30 K.M. zullen kunnen behouden worden en Solok van uit Padang dus in 2 à 3 uren te bereiken zal zijn tegen 8 uur langs de bestaande lijn.

Komt men thans in 9 á 10 uren van Padang tot Moeara Kalahan, in denzelfden tijd zal men langs de Soebanglijn Pekan Baroe aan de Siakrivier kunnen bereiken en dus in twee etmalen Singapore. Er zullen ongeacht de mindere lengte van de lijn, ook per K.M. door de adhaesiemachines aanmerkelijk minder kolen worden verbruikt, dan door de tandrad-locomotieven op de bestaande lijn.

Door de snelle verbindidg en het goedkoopere transport zal de kool van Sawah-Loento naar Emmahaven langs de Soebanglijn vervoerd kunnen worden voor f 1.50 per ton, dus voor f 1.60 minder dan thans over Padangpandjang. Hierdoor zal de kool het gouvernement te Emmahaven, in den bunker der schepen geleverd, komen te staan op:

Zelfkosten in den wagen te Sawa-Loento. .	f 5.—
Transport tot Emmahaven	1.50
Laden enz.	0.50
	f 7.—

Te Sabang en in de kolenstations zal die prijs bedragen f 8 à f 8.50, waarmede onze eigen havenplaatsen economisch sterker zullen worden tegenover Singapore. Slechts schijnbaar is hiermede in strijd het eerste plan om onze kolen zelf te Singapore ter markt te brengen. Ook als wij daar geen kolen verkrijgbaar stellen, zal Singapore zijn 600,000 ton kolen 's jaars omzetten, daarvan de voordeelen plukken, terwijl wij in het tegenovergestelde geval den Singapoeraschen handel onzen Siak-spoorweg laten betalen. Tegen de verlevendiging van het verkeer, die de Ombilin-kolenhandel eventueel te Singapore kan brengen, vinden onze eigen havens tegenwicht in de mogelijkheid om dan nog goedkoopere kool verkrijgbaar te stellen.

De snelle en goedkoope verbinding door den Soebangpas met het achterland, zal bij behoud van de bestaande lijn als locaalspoor, Padang niet alleen in staat stellen, zijn invloed te handhaven, maar die zelfs belangrijk uit breiden.

Moeara Kalahan, het beginpunt van den Siakspoorweg, straks, hetzij door transportwegen, hetzij door spoorwegaanleg, het knooppunt der handelswegen van Kwantan en Batang-Hari, zal door de Soebanglijn van Padang slechts 95 K.M. verwijderd zijn, tegen 192 van Pekan Baroe; een belangrijk deel van het verkeer in het nieuw te openen gebied zal Padang ten deel vallen, terwijl de vermindering der zeevrachten op Emmahaven, door de mogelijk geworden verlaging van den kolenprijs aldaar, het mes van twee kanten zal doen snijden.

De rechtstreeksche verbinding van Padang met Solok vormt de door de natuur aangewezen eerste of laatste schakel, gelijk men wil, in de verbindingslijn van Padang met de Oostkust. Gelijktijdig aangevangen met de Siaklijn, kan de spoorweg door den Soebang-pas reeds voor den aanleg van eerstgenoemde lijn waardevolle diensten bewijzen door opvoer van materialen, want de Siak-lijn kan in 5 á 6, de Soebang-spoorweg reeds na 3 jaren gereed komen. Het tot stand komen der Soebang-lijn zal overbodig maken de oprichting van een afzonderlijke werkplaats voor de Siak-lijn, wat een besparing beteekent van f 600.000 en wat schrijver nog het meest gefrappeerd heeft, door aanleg van de Soebang-lijn zal 't mogelijk zijn, slechts met een zeer kleine vermeerderin g van het rollend materieel het bestaande en het aan te leggen spoorweg-net te bedienen.

De ingenieur de Jongh schat de aanlegkosten op f 80.000 per K.M. dus op f 5 600.000, te verminderen met de contraposten:

120 kolenwagens af te geven aan de Siak-lijn	f	420,000
15 locomotieven	-	483.000
20 tandradbaan-locomotieven in reserve .	-	563.000
besparing werkplaats.	-	600.000
transportkosten bij aanleg van de Siak-lijn.	-	60.000
	f	2.126.000
af aankoop 7 Mallet-machines	-	280.000
rest . . .	f	1.840.000
netto aanlegkosten Soebanglijn	-	3.753.450

terwijl het nog mogelijk zal zijn, deze som met f 750.000 te verminderen, door vervanging van 8 K.M. van het moeielijkste gedeelte der lijn bij de beklimming van het Barisangebergte door een remhelling op de plaats, waar een bergrug een daling over 700 M., langs een doorgaande helling van 25° mogelijk maakt, waar langs men in 3 à 6 minuten zou dalen van 990 op 310 M.

De netto-baten, van de lijn te verwachten, worden, ongerekend het transito-verkeer in verband met de Siaklijn, geschat op een minimum van f 225.000 's jaars, hetgeen een ruime winst vertegenwoordigt op het kapitaal van 3 à 4 millioen, voor den aanleg benoodigd.

Voor de Soebang-lijn is ook geen aanleg van groote stations noodig (begin en eindstation bestaan reeds), terwijl een werkplaats en geoefend personeel ook reeds aanwezig zijn.

De aanleg van de doorgaande lijn Padang-Moeara Kalahan-Pekan Baroe, lang 288 M., zou dus een kapitaal van ruim 18 millioen vorderen of 3 millioen 's jaars, over 3 jaren te verdeelen. Rente en aflossing zijn, zooals vroeger is uitgelegd, over dit geheele kapitaal verzekerd.

En hiermede zijn de spoorwegplannen de Jongh in groote trekken weergegeven. Moge het den landvoogd gelukken de instemming van de regeering in Nederland te winnen, de heldere opzet der ontwerpen, het in het moederland ontwaakte bewustzijn, dat voor de ontwikkeling der Buitenbezittingen meer dan tot nog toe moet gedaan worden, doen schrijver het beste hopen.

Multavidi laat in het *Nieuws van den Dag voor Ned.-Indië* zijn stem hooren in het belang der door de inlanders op te brengen **belastingen** door de aandacht te vestigen op de heffing daarvan en tevens de regeering den weg aan te toonen, om van de residentie Besoeki alleen minstens een 2½ ton per jaar meer aan belasting te ontvangen en zulks alleen door een streng rechtvaardige toepassing der belastingwetten.

Onder meer, zegt hij, dat het bekend is, dat de inlanders op Java en Madoera en de met hen gelijk gestelden een belasting moeten betalen op het bedrijf, wanneer zij voor eigen rekening, hetzij in dienst van anderen, een handel, beroep, bedrijf, handwerk, ambacht of nering uitoefenen.

Voorts ook dat de belasting in de residentiën Soerakarta en Djokjakarta alleen van de vreemde Oosterlingen wordt geheven en dat in de regentschappen Madoera en Soemenap alleen de inlandsche Sero-zetters en visschers er aan onderworpen zijn.

Die belasting bedraagt voor inlanders 2 pct. en voor vreemde oosterlingen 4 pct. van het inkomen met handel, beroep, bedrijf, enz. verkregen, met een minimum van resp. f 1 en f 2. Zij wordt geind door de dessahoofden, voor wat de inlanders betreft en door hoofden of ambtenaren, door het hoofd van gewestelijk bestuur aangewezen, voor wat aangaat de vreemde oosterlingen, welke hoofden of ambtenaren de belasting moeten ontvangen, daarvan aanteekening moeten houden, ook op het aanslagbiljet en de geinde bedragen moeten storten in 's lands kas, op tijdstippen door het hoofd van gewestelijk bestuur bepaald. Voor die bemoeienis genieten zij acht percent collecteloon.

De bedrijfsbelasting der inlanders beteekent in deze residentie zeer weinig en toch vallen er zooveel inlanders onder de betrekkelijke ordonnantie, dat het met 't oog op den toestand der schatkist, werkelijk verwondering wekt, dat men er nog niet aan heeft gedacht om die belasting in Besoeki tot haar recht te doen komen en daardoor een einde te maken aan den huidigen toestand, waarbij de vriendjes niet behoeven te betalen, of — en ook dit gebeurt, zegt Multavidi — de belastingbetaling niet in de schatkist vloeit, zelfs niet op den laatsten December.

Het *Hoofdgeld* wordt geheven van de heerendienstplichtige inboorlingen in de gouvernementslanden van Java en Madoera (de opgezetenen van particuliere landerijen uitgezonderd) ter vervanging van verplichte persoonlijke diensten en bedraagt f 1 per heerendienstplichtige.

Het gewestelijk hoofd van bestuur stelt vóór den 13den Maart van elk jaar den aanslag vast, waarna aan het dessahoofd een aanslagbiljet voor zijne onderhebbenden wordt uitgereikt; dat hoofd is alweer belastinggaarder, tegen een collecteloon van 8 pct. en de belasting moet vóór den 10en December van elk jaar betaald zijn.

De *Landrente* wordt op Java en Madoera, met uitzondering der Vorstenlanden, geheven van alle beplante gronden, de nipa-bosschen daaronder begrepen, waarop zakelijke rechten worden uitgeoefend en die niet vallen onder de bepalingen der verponding. Zij moet betaald zijn vóór 20 December van elk jaar en wordt geind door de dessahoofden, die een collecteloon krijgen van 8 percent.

Na deze uitweiding gaat hij er toe over het volle licht te doen vallen op de wijze, waarop in die residentie, speciaal in Bondowoso, de dessahoofden de belasting innen.

Het is erg eenvoudig — zegt hij — en 't kost niet veel die belastinginning door dessahoofden, althans het gouvernement betaalt slechts 8 pct. der afgedragene belasting-voldoeningen, *terwijl de belastinggaarders er wel raad op weten om die 8 pct. tot 20 pct., ja zelfs soms tot 80 pct. te doen aangroeien.*

Zooals algemeen bekend is, vooral aan een ieder, die met de dessatoestanden, in 't algemeen en die in de residentie Besoeki in 't bijzonder, bekend is, is die 8 pct. collecteloon slechts een gunstig percent van het inkomen van een dessahoofd. Door allerlei afpersingen weten die belastinginners zich meestal in betrekkelijk korten tijd tot de meest gegoeden der dessabewoners op te werken en de inlander duldt dit èn lijdt èn zwijgt, omdat de treurige ondervinding hem heeft geleerd dat elke klacht, hoe gegrond dan ook, hem slechts nieuwe ellende brengt.

Ook de duldzame madoereezen zijn ontevreden over de wijze, waarop sommige dessahoofden de belasting innen, getuige verschillende feiten door M. medegedeeld.

Deze handelingen der belasting-gaarders zijn niet uitsluitend aan hen zelf te wijten, maar zij worden er toe gedwongen door de pressie, welke door hunne inlandsche en helaas ook europeesche superieuren op het innen der belasting en daardoor op hen wordt uitgeoefend.

Deze ambtenaren *gelasten* wel geen roof en mishandeling bij onmacht of onwil van den belastingschuldige, maar de europeesche ambtenaren moesten weten — zegt M — dat hun last: »Ik wil dat de belasting dan en dan betaald is, zoo niet dan zal ik het den belastinggaarders wel inpeperen«, door de dessahoofden wordt opgevat als de meest onbeperkte volmacht om, door *alle* middelen, *welke dan ook*, hoe strafschuldig ook op zich zelf, den onmachtigen of onwilligen debiteur tot belastingbetaling te dwingen. Dwang tot maandenlange vooruitbetaling, dwang tot vooruitbetaling, onnoodige, onwettige vooruitbetaling op een oogenblik, dat de loemboeng ledig en de te velde staande padie nog niet rijp is, dwang tot onrechtmatig geëischte vooruitbetaling op een oogenblik dat sawahbewerking en heerendienst (begrinten der wegen) alle werkkrachten tegelijk opeischen en er dus geen gelegenheid bestaat door het verrichten van betaalden arbeid het belastinggeld te verdienen!

En daarbij komt dat de dessahoofden redenen hebben om te gelooven, dat bij de belastingheffing alles geoorloofd is, want zij weten dat in sommige gevallen, die schrijver dan ook meedeelt, de belastingschuldigen in voorloopige hechtenis zijn genomen, waardoor zij in den waan zijn gebracht dat de resident hunne handelingen goedkeurt.

Naar aanleiding van 't een en ander vraagt schrijver ten slotte of 't niet beter ware geweest dat de circulaire van den Gouvts.-secretaris van 16 Febr. 1905 in de pen ware gebleven en concludeert hij dat, wanneer de controleur zich toelegt op de bestudeering van bedrijfsbelasting, hoofdgeld en landrente, de uitkomsten zal bewijzen dat thans per jaar een 2½ ton aan de schatkist wordt onthouden. De door de regeering sedert genomen maatregelen zullen wel spoedig verbetering in dezen toestand brengen.

Het is voor bijna alle koloniale regeeringen steeds een onoplosbaar vraagstuk geweest, om de kostbare boomen voor uitroeiing te bewaren, waaruit de waardevolle **caoutchouc en getah pertja** gewonnen wordt, schrijft de *Sum Post.*

De autoriteiten van den Onafhankelijken Congostaat hebben, bij decreet van 22 Sept. 1904, strenge maatregelen voorgeschreven, om de verontrustende verarming der bosschen tegen te gaan. De Fransche Congo heeft beter gedaan. Er zijn te Bobo-Dioulasso twee practische scholen opgericht door het „Gouvernement General de l' Afrique Occidentale" met het doel, inboorlingen op te leiden tot

het geven van onderricht aan hun landslieden in het inzamelen van het melksap op de meest nuttige wijze, met sparing der moederboomen.

De resultaten dezer twee scholen zijn zoo buitengewoon gunstig dat de »hooge commissaris« van Britsch Zuid-Nigeria den gouverneur-generaal Konme verzocht heeft, ook twee negers uit Nigeria op de school toe te laten en tevens twee inlandsche opzichters (oud-leerlingen dier school) voor eenigen tijd ter zijner beschikking te willen stellen.

Het blad vraagt wat in den franschen Congo mogelijk is, zou 't dat *ook niet zijn in Ned-Indië?*

Het sultansgeslacht op Atjeh en Panglima Polem. Met genoegen ziet men tegenwoordig op Atjeh ook door de Atjehers fietsrijden, ja zelfs van een tandem gebruik maken, omdat men er meent in te zien een stap van toenadering, een stap van verbroedering, van overgang tot westersche gewoonten. Onder hen, die zich met deze sport bezig houden, behoort ook Toeankoe Mahmoed Dawòt, de pretendent-sultan. Onder meer gaf men hem ook eene goede woning met meubilair en paard en rijtuig, ja zelfs ging de vorige gouverneur van Heutsz zoo ver, dat hij met zijne vrouw den pretendent-sultan een bezoek bracht. Wat toen ter dage is beproefd om den sultan op te heffen, al bleef het sultanaat vervallen, is geheel mislukt. Alle pogingen om T. Mahmoed Dawòt een tusschenpersoon te doen zijn, waarvan kracht en macht zou uitgaan, om de Atjehers nauwer tot ons te brengen mislukten evenzeer en stuitten af op de karakterloosheid van den pretendent. Hij is en blijft een energielooze, half versufte zwakkeling, zonder eenige belangstelling voor zijn rijk. Slechts in gezelschap van vrouwen, bij spel, hanen- en rammengevechten, in opiumschuiven vindt hij vermaak.

Het voor hem te Koeta Radja gebouwde huis staat dan ook bijna voortdurend leeg en vooral in den laatsten tijd nu hij zijn eerste vrouw Teungkoe Djam, uit de sultansfamilie, dochter van Toeankoe Mahmoed heeft verstooten en zijne tweede vrouw Teungkoe Poetri, eveneens een sultanstelg, dochter van T. Abdoel Majit, naar Bandoeng is, om een wakend oog te houden op de opvoeding van den eenigen zoon Toeankoe Ibrahim, is hij zelden te Koeta Radja. Meestentijds houdt hij zich op in Pedir, waar zijn derde vrouw, zijne favorite Potjoet Tjot Moerong, zit.

Deze vrouw is afkomstig uit het pedirsche geslacht van Tjoembo, en woonde veelal in bij haar neef T. Bintara Tjoembo, nabij het bivak van Lam Meulo. Thans heeft zij een huis gebouwd in de nabijheid van Sigli. Zij is rijk en behoeft geene ondersteuning. Voor zijne beide andere vrouwen moest de pretendent-sultan maandelijks resp. *f* 150 en *f* 200 afstaan.

In Pedir is hij meer dan op Groot-Atjeh aan ons oog onttrokken en behoeft hij zich niet te vertoonen in een harnas van westersche vormen, dat hem blijkbaar knelt.

Dit alles valt te betreuren, want eene krachtige persoonlijkheid had een rol kunnen spelen voor geheel Atjeh, een rol, zooals die waarschijnlijk zal gespeeld worden door Panglima Polem, het sagihoofd der XXII moekims in dat deel van Groot-Atjeh. Want hoewel men oorspronkelijk Polem niet geheel vertrouwde en daarom zijne definitieve aanstelling eerst in Mei 1904 zijn beslag kreeg en er ook daarna nog lieden waren, die hem wantrouwden en zijn naam noemden in verband met den moord te Koeta Radja en de beschieting van Indrapoeri door een bende onder Pang Lah 17 Augustus 1904, heeft thans hem 1½ jaar na zijne onderwerping de overtuiging veld gewonnen, dat men te doen heeft met een man van wilskracht en een flink karakter.

Hoewel Polem bij zijn terugkeer in de XXII moekims voor een moeilijke taak gesteld werd, daar men in lang geen eenhoofdig gezag gekend had in de sagi en vooral ook omdat de oeloebalang uit de machtige VII moekims zich gedacht had zich tot panglima sagi te kunnen opwerken, bleek al dadelijk, dat hij met kracht optreden zou.

Daar hij zeer godsdienstig is en ijvert voor de nakoming der godsdienstplichten, maakte hij zich bij de bevolking niet bemind, vooral niet toen hij zich kantte tegen sedati- en dobbelspelen, tegen hanen- en rammengevechten enz. Polem heeft een sterk sprekend karakter, hij houdt het gezag zeer hoog en toont veel belangstelling in alles, hij tracht knoeierijen tegen te gaan en ijvert altijd voor de hoekoem en tegen alles wat de Islam als zondig kwalificeert.

Hij stelt zich niet op den voorgrond en vraagt uit eigen beweging om inlichtingen, waar het hem aan kennis ontbreekt. In één woord, hij bezit vele eigenschappen waardoor het mogelijk zal worden uit hem een zeer goed inlandsch bestuursambtenaar te zien geboren worden.

Polem staat door zijn huwelijk met Tongkoe Raana, een dochter van den in 1897 overleden Toeankoe Hasim, in relatie tot het sultansgeslacht, men beweert ook wel dat hij zelf uit het geslcht afstamt. De broeder van zijn vrouw T. Radja Keumah woont te Glé Jeueng bij zijn zwager in, en laat weinig van zich hooren, hij wijdt zich voornamelijk aan den godsdienst.

Ook de overige leden van het sultansgeslacht doen weinig van zich spreken, slechts Toeankoe Mahmoed maakte hierop eene uitzondering. Hoewel arm, geniet hij groot aanzien bij de Atjehsche bevolking, die hem veelal als hoofd van het sultansgeslacht beschouwt. Hij is de vroegere leermeester van den pretendent en geniet thans eene toelage van *f* 250 's maands.

Van het sultansgeslacht is op 't oogenblik niemand meer aan de zijde van het verzet, sinds Toeankoe Noerdin in Februari werd gearresteerd.

Deze jeugdige sultanstelg heeft ons veel last bezorgd, want terwijl zijn moeder en broeder reeds in Augustus 1902 gearresteerd werden en zijn stiefbroeder Toeankoe Ibrahim overleden was, bleef T. Noerdin het verzet gaande houden, niettegenstaande zijne familieleden voortdurend om zijner wille in de gevangenis te Koeta Radja geïnterneerd waren. Eerst in Juni van het vorige jaar meldde hij zich vrijwillig bij ons bestuur. om echter eenige maanden later, toen hij Panglima Polem naar Pedir vergezelde, plotseling weer te verdwijnen en zich aan 't hoofd te stellen van de slechte elementen, die zich nog steeds in zijn geboorteland, het bergterrein tusschen de valleien van Groot-Atjeh en Pedir, ophielden.

Het vorige rooversleven zou echter van korten duur en weinig rustig voor hem zijn, want de maréchaussées zaten hem voortdurend op de hielen. Eerst was 't luitenant Burger, die hem in de kampong Bloëe Wakeneh in een huis omsingelde en meende neergelegd te hebben; de tweede maal was 't luitenant Boreel, die 18 Februari hem in Lhö Kadjoe, eveneens een kampong in de Pedirstreek, arresteerde.

Uit het feit, dat deze laatste vijand uit het sultansgeslacht door een onzer Atjehsche spionnen verraden werd en dat nog wel op klaarlichten dag het kamponghuis aan de maréchaussées werd gewezen, terwijl geen der kamponghewoners een hand uitstak om T. Noerdin door verschuwing te redden, valt ongetwijfeld te constateeren dat noch de liefde, noch de invloed van het oude vorstenhuis van dien aard is, dat het voor het gouvernement nog gevaar blijft opleveren.

Uit het feit verder, dat de pretendent-sultan zelf terwijl, zooals opgemerkt, zich bijna voortdurend in Pedir ophoudt en ook de overige leden van de familie een weinig belangrijke rol spelen, mag men opmaken, dat het met de macht van het sultanshuis, dat ongetwijfeld sedert 3 eeuwen de wetten op Atjeh voorschreef, gedaan is.

De zoon van den tegenwoordigen pretendent, die thans te Bandoeng een westersche opleiding geniet, zal wellicht later met meer luister zijn plaats onder de Atjehsche bevolking hernemen, doch dit zal in elk geval geheel onder onzen invloed zijn, zoo besluit de schrijver zijn 62en Atjeh-brief aan de *Deli-Ct.*

Goud-exploratie op Atjeh.

Nu de opheffing van het in Bale Goemé opgerichte goudbivak zoo goed als een voldongen feit is en daarmede, wijl ook de ingenieur, die met de leiding van het onderzoek naar het edele metaal belast is, aanzegging heeft gekregen, zich voor vertrek gereed te houden, het einde van dat onderzoek nabij is, wordt het voor hen, die in mijnbouw-aangelegenheden in het algemeen en voor die van Sumatra's noordpunt in het bijzonder zich interesseeren, niet van belang ontbloot geacht, een overzicht te geven van de werkzaamheden er aan verbonden en de uitkomsten, welke er van werden verkregen. Een der Atjeh-overzichten in de *Sumatra-bode* stelt ons daartoe in de gelegenheid.

Dat de atjehsche goudsmeedkunst reeds vóór onze komst eene zekere hoogte had bereikt, bespraken wij reeds vroeger in ons blad. Behalve dat het voor die industrie benoodigde goud werd gevonden door het versmelten van gouden uitheemsche munten, werd ook een deel der grondstof uit het land zelf betrokken. De Westkust en inzonderheid de tegenwoordig als Boven-Meulaboh aangeduide streken, waren het goudland bij uitnemendheid. Ook de voormalige kampong Si Ganta, waarvan de ligging thans nog geheim wordt gehouden, moet althans volgens de overlevering, rijke goudvelden hebben bezeten en niet onwaarschijnlijk is 't, dat de bevolking, bevreesd voor een toeloop van vreemdelingen, op aandrijven van Panglima Lam Ara de expeditie der fransche mijningenieurs Wallon en Guillaume nabij Toewi Peuria aanviel en de leiders er van om het leven bracht. De onlangs in 't werk gestelde pogingen, om, bij wijze van spreken, de puinhoopen van Si Ganta, te ontdekken, leden voor een groot deel schipbreuk op den onwil der bewoners.

Was dus de door die vreemdelingen in 't werk gestelde poging op eene weinig bemoedigende wijze beëindigd, toch werd hierin door den voormaligen gouverneur van dit gewest geen aanleiding gevonden, om het onderzoek naar delfstoffen in 't algemeen en naar goud in 't bijzonder, achterwege te laten en was 't aan zijn initiatief te danken, dat bij G. B. van 20 Dec. 1900 n°. 29 machtiging werd gegeven, om door een ingenieur van het mijnwezen in de landschappen ter westkust van Atjeh een onderzoek te doen instellen naar het voorkomen van nuttige mineralen, als goud, steenkolen enz.

De voor dat onderzoek aangewezen mijningenieur P. J. Jansen, bijgestaan door een staf van twee tijdelijke opzieners, twee chineesche mijnwerkers van Banka en tien inlandsche werklieden, arriveerde in 't begin van 1901 in Atjeh.

Wijl de omstandigheden een onderzoek der wegens haar rijkdom aan goud bekende Wojla-streek, noch dat van de steenkolenbeddingen van Meulaboh toelieten, werd voorloopig een aanvang gemaakt met de exploratie der goudhoudende gronden in het landschap Lhong in de XXV Moekims.

Schitterend waren de resultaten van dit onderzoek niet. Wel trof men op den Glé Me Ampeuet overblijfselen aan van oude inlandsche goudgraverijen, wel kon ook de aanwezigheid van het metaal worden geconstateerd, maar uit later gemaakte analyses kon geen ander besluit worden getrokken, dan dat het goud in minimale hoeveelheden, te gering voor exploitatie, aanwezig was.

Verschillende ertslichamen deden het vermoeden opkomen, als zouden die ertsen in verband staan met het goudvoorkomen in deze streek, maar verder dan tot een vermoeden kwam het niet.

Intusschen was de politieke toestand in het meulabosche dermate gewijzigd, dat 't mogelijk was, zij 't dan ook onder dekking, een onderzoek in te stellen naar de aanwezigheid van kolenbeddingen in de nabijheid van Peureemeuë.

De gouverneur had toen zijn plan in 't hoofd, om van Sabang een kolenstation te maken. Maar waar de kolen vandaan te halen? Het Ombilinveld was te ver af, om met eenigen kans op succes het daaruit verkregen product behoorlijk, d. w. z. zeggen met winst, te Sabang, te kunnen aankoopen. Geruchten deden de ronde, dat Atjeh zelf kolen bevatte; schooner gelegenheid om de toekomsthaven aan een goedkoop handelsproduct te helpen, dat als 't ware voor het grijpen zou liggen, bestond er haast niet. In de ter zake gevoerde onderhandelingen, werd dan ook niet nagelaten, op dezen gewichtigen factor te wijzen en aan de betrokken lichamen het uitzicht geopend, dat bij slaging de kolen zoo goed als om niet hun in den schoot zouden worden geworpen. Edoch het bekende refrein uit het »Trompeterlied" klonk den belanghebbenden aldra als een hoongezang in de ooren.

Een aanvang met het onderzoek werd in de eerste plaats gemaakt, doordat naar de hoedanigheid der beddingen, welke zich door hunne gunstige ligging op geringen afstand van de kust, het meest voor exploitatie eigenden. Op verschillende plaatsen tusschen de Meureubo en Seunaganrivieren bleken de kolen aan de oppervlakte en vooral in enkele rivierbeddingen te liggen.

Overal door een betrekkelijk dunne laag aarde overdekt, liep de dikte der lagen van 1.5 tot 6 meter uiteen. Oogenschijnlijk dus een gunstige uitslag, te meer omdat uit het feit, dat juist in het noorden bij Simpang Penët de dikte het grootst was, viel af te leiden dat de laag zich noordwaarts uitstrekte.

Met de kwaliteit was 't minder rooskleurig gesteld. Slechts jonge bruinkool, waarin nog talrijke plantenresten duidelijk zichtbaar, werd aangetroffen. Alvorens de onderzoekingen verder voort te zetten, werden enkele tonnen kool verzameld om onder een stoomketel te worden beproefd. Alleen verstookt, kon de vereischte stoomspanning niet behouden blijven, wel gelukte dit na vermenging met Ombilinkolen in eene verhouding van 2 : 1. Weg dus illusie!

In Tapa Toean, meer in 't bizonder in het landschap Teureubangan, ging 't al niet veel beter. Het onderzoek werd aangevangen te Teureubangan Tjoet, op een der in het gebergte, ter hoogte van 300 meter, bekende vindplaatsen. Nadat echter, om de kool bloot te leggen, een drietal meters in het gesteente was doorgedrongen, bleek de oorspronkelijke 80 cM. dikke laag geheel te verdwijnen. Eene geologische verkenning van 't aangrenzend terrein volgde nog, doch evenmin met gunstigen uitslag.

Van 't nabij gelegen Simaloer kwamen evenwel berichten omtrent het voorkomen van kool binnen, die deden vermoeden, dat men ten slotte de zwarte diamant par excellence maar voor 't grijpen zou hebben. In verschillende rivieren waren groote, losse stukken steenkolen gevonden, uiterlijk op Ombilinkolen gelijkend. Een proef met die kool in een kleine stoombarkas van Hr. Ms. flottieljevaartuig „Koetie", waarbij, met volle kracht stoomend, de noodige stoomspanning gemakkelijk behouden bleef, deed 't beste hopen.

Veel tijd moest worden besteed aan topografische opnemingen, daar goede kaarten van het eiland ontbraken; plotseling opkomende hevige regenbuien werkten zeer belemmerend op den gang van 't onderzoek, dat hoofdzakelijk in rivierbeddingen plaats vond, doch *last not least* bleek, dat wel de aanwezigheid van steenkool in vele kleine bergstroompjes kon worden aangetoond, maar ook, dat slechts op drie plaatsen een aan de oppervlakte liggende koollaag was te ontdekken, een laag, welke wegens hare geringe dikte voor eene eventuëele exploitatie zoo goed als niets beloofde.

Hiermede liep 't onderzoek naar steenkolen af, en vervloog de hoop, die men eenmaal voor Sabang had gekoesterd, in ijlen rook.

Tusschen de bedrijven door had de ingenieur van den tijd gebruik gemaakt, om einde September 1901 deel te nemen aan de expeditie naar de Gajolanden (achtervolging van den pretendent-sultan). Het doel was meer, een kijkje te nemen in deze nog onbekende streken, dan wel een gedetailleerd geologisch onderzoek in te stellen, wijl hiervan, zooals trouwens was te verwachten, onder het snelle voortrukken geen sprake kon zijn. Zoo mogelijk zou bij de bevolking worden geïnformeerd, of plaatsen bekend waren, waar nuttige mineralen voorkwamen, om, zoo noodig, later een onderzoek te kunnen doen. Na vijf weken zwervens, waarbij tot dusver op mijnbouwkundig gebied geen resultaat was verkregen, werd de terugreis ondernomen.

Evenmin was de uitslag gunstig te noemen van den tocht, dien de heer Jansen als lid van de colonne van Daalen naar de Gajo- en Alaslanden meemaakte in de eerste helft van het afgeloopen jaar. Het schijnt, dat in de vlakte van de Gajo Loeös eertijds goud werd gewonnen. Niet alleen bleek dit uit berichten van Inlanders, maar ook uit de aanwezigheid van oude waschgoten in den benedenloop der W. ni Temong, een zijriviertje der W. ni Sanggir. Het edele metaal werd zoowel in het rivierbed als in oudere rivierafzettingen op den oever aangetroffen, echter in niet ontginbare hoeveelheden. De formatie aan de oppervlakte blootkomend, bestond uitsluitend uit zwarte lei, het vermoedelijk moedergesteente van dunne goudhoudende kwartsadertjes.

Keeren we thans tot het onderzoek terug, dat in begin April 1903, na de voltooiing van den weg Meulabo—K. Bëë, aan de Wojlastreek was aangevangen.

Zoowel in het rivierbed als op beide oevers van de Wojla werden verschillende oude waschplaatsen aangetroffen, enkele waarvan, den tijd der voorbereidende werkzaamheden niet in aanmerking genomen, den ontginner per dag 2—10 dollars aan goud opleverden.

Deze werkplaatsen, in het uitsluitend bezit van den ontginner, kunnen in het droge jaargetijde wegens gebrek aan water niet worden bewerkt. In den natten tijd geschiedt dit slechts zóólang totdat voldoende goud is verkregen om eenigen tijd in de levensbehoeften te voorzien. Over 't algemeen schijnt de arbeid, daarvoor vereischt, den Atjeher zwaar te vallen, en tracht hij, voor zoover hij niet aan 't oorlogje spelen mee doet, in zijn onderhoud te voorzien als peperplanter.

Met het minder inspannend goudwasschen in de rivier zelf houden zich hoofdzakelijk vrouwen bezig. In den regel is hierbij de opbrengst minder dan in de werkplaatsen, waarvan we hiervoren gewag maakten. Alleen stroomopwaarts van Lantjong, zooals bij Djambo, Laboe, Ladang Keumala, Ara, Ladioem en Anoë werden goede resultaten verkregen, hetgeen de bevolking van heinde en verre deed toestroomen.

Voornamelijk verwascht men het rivierzand, dat tusschen de grootere steenen uitgegraven en zelfs uit grootere diepten opgedoken werd.

Naar men beweert, zou 't goud ter grootte van rijstkorrels, soms als »nuggets«, voorkomen.

Gebruik makende van de bij de bevolking verkregen inlichtingen, werden op verschillende plaatsen van uit Ka. Bëë stroomopwaarts proefwasschingen gedaan. Om eenigszins grootere hoeveelheden te kunnen verwasschen, werd gebruik gemaakt van houten, met wollen dekens bekleede goten, waarin het zwaardere materiaal werd teruggehouden, dat dan later op waschbakken (indangs) werd schoongewasschen om goud te winnen.

Het resultaat was dat:

1°. het goudgehalte zeer afwisselde;

2°. de oudere afzettingen aan den benedenstroom goudrijker zijn dan 't rivierzand.

Eenige tochten naar den bovenloop der rivier, naar Are, Ladioem en Anoë, tot in Geumpang leerden, dat in den bovenloop der Wojla goud werd aangetroffen in scheuren en spleten tusschen 't aldaar aanwezige zand. Bij Ara en de beide andere plaatsen stonden oudere leien aan, en werd in de rivier goud gevonden.

Voorloopig werd aangenomen, dat 't onderzoek tot de Wojla moest beperkt blijven en werd getracht het goud tot in zijne oorspronkelijke ligplaats op te sporen. Hierbij de rivier te volgen ging niet, waarom men van af ladang Keumala aanving, een pad langs den oever te kappen.

Dat de taak niet gemakkelijk was, laat zich begrijpen gegeven een woeste bergstreek, een onbetrouwbare bevolking en niets dan koelies, om materialen en levensmiddelen op te voeren, tot zijne beschikking hebbende.

In een volgend verslag hopen we den uitslag van deze exploratie mede te deelen. V.

Katoencultuur.

Van het agentschap te *Palaboehan-Ratoe* der Kon. Paketvaartmij. in Ned. Indië ontvingen wij een monster van op Java's Zuidkust gewonnen katoen, waarbij was gevoegd het volgende schrijven:

Het agentschap Palaboehan-Ratoe der Koninklijke Paketvaart Maatschappij, biedt U hierbij ter kennisneming aan een monster Egyptische katoen, oogst 1904, verkregen aan de Wijnkoopsbaai, Java's-Zuidkust, uit aldaar gekweekt derde generatie Egyptisch katoenzaad.

Deze Egyptische katoen, op inlandsche wijze gezuiverd met het door de bevolking daarvoor gebezigde primitieve gereedschap, werd onder anderen gunstig beoordeeld door het Museum van Technische- en Handels-Botanie van het Departement van Landbouw te Buitenzorg, Java.

Onder mededeeling dat binnenkort de Java-Zuidkust van Regeeringswege bezocht zal worden door een deskundig persoon, om een oordeel te kunnen vormen over de katoencultuur in deze Gewesten, vestigt het Agentschap voornoemd Uwe aandacht op de geschiktheid voor de katoen- en andere kultures, der Java-Zuidkust tusschen Tjilatjap en Straat Soenda, en in het algemeen op de mogelijkheden voor de ontwikkeling van handel en nijverheid aldaar.

Het ontvangen monter dat zeer fraai is, ligt ter bezichtiging van belangstellenden in *Boeatan* Plaats 9.

Voornaamste inhoud van Nederlandsche Tijdschriften over Oost- en West-Indië.

Het Nederlandsche Zeewezen, 15 Juni 1905.

Om en bij Bonthain, door Menre (met afbeeldingen). — Suriname in woord en beeld, V. De Stadsbevolking (vervolg), door Dr. H. van Cappelle.

Het Recht in Nederl. Indië, dl. 84. Nos. 2—4.

Inlandsch recht en Inlandsche Christenen. — Beschouwingen over art. 57 van de wet op de krijgstucht in verband met den rechtsregel »non bis in idem«. Verhandeling van J. H. C. Munter. — Subsidiaire telastelegging. (Eene beschouwing). Verhandeling van Mr. F. B. Simon ven Leeuwen. — De »verzachtende omstandigheden« in het strafgeding. Verhandeling van Mr. W. I. M. Plate.

Weekblad voor Indië. 2e jaargang. N° 3.

De boekhouding der huisvrouw, door A. F Herrmann.— De eerste gemeenteraden van Indië (met 3 foto's).— Sport in Indië. Voetbalmach te Probolinggo (met 2 foto's).— Berijmde geschiedenis van Ned. Indië, door W. van Delft (vervolg).— Op de voorgalerij (brief uit Soekaboemi).— Ingezonden (naar aanleiding van het van dr. Groneman niet ontvangen antwoord, door dr. J. Brandes). Enz.

Cultura. Juni 1905.

Het plantklaarmaken van den grond in Ned. Oost-Indië door F. A. von Stürler (met plaat).

Eigen Haard. 17 Juni 1905. N°. 24.

Makasser en Gowa, door Bintang Djaoeh (met afbeeldingen).

De Indische Mercuur. 20 Juni 1905. No. 25.

De handel der Vereenigde Staten van Noord-Amerika met China. — Jahres-Bericht der Chemische Technologie für das Jahr 1904. — Een nuttig werk voor geiten, door W. G. Leembruggen. — Hypothesen en ervaring omtrent de Sereh-ziekte, door S. A. Arendsen Hein. — Proefstation voor Suikerriet in West-Java „Kagok". — Rapport over Totok, door den heer Wright. — Koloniaal Museum te Haarlem (vervolg.) — Verslagen van Maatschappijen.

Lijst van aangekomen en vertrokken passagiers uit en naar O.-Indië.

ss. „Koningin Regentes" gezagvoerder G. Visser, vertrokken van Amsterdam naar Batavia 7 Juni 1905.

Te Amsterdam scheepten zich in:

Dr. K. van Roon, echtg. en 3 kind., A. Schermers, echtg. en drie kind., Th. J. H. van Driessche, echtg. en 4 kind., B. de Vries, echtg. en 3 kind., H. de Vries, echtg. en 4 kind., P. Steentsma, echtg. en kind., naar Southamton, C, G. Lagerwey en echtg., D. Eichenquin en echtg., naar Belawan Deli, F. C. Wicherlink.

Te Genua zullen zich inschepen:

Jhr. F. L. C. van Doorn en echtg., H. F. G. J. Grevers, M. M. Luchsinger, F. L. G. Vincent, W. L. Homans en echtg., Mr. A. H. Walkate, echtg. en 3 kind., C. van Wijngaarden, W. Klootwijk, J. J. Brouwer, echtg. en 2 kind.

INTEEKEN BILJET.

De ondergeteekende
wonende te wenscht
donateur-trice / lid te worden der Vereeniging
„Oost en West" tegen een jaarlijksche contributie van *f*
den 190
Straat of gracht. Handteekening.

Vereeniging OOST en WEST.
Afdeeling 's-Gravenhage.

Aan het **Bureau Laan van Meerdervoort 195,** zijn van **10—12** en van **2—4** uur inlichtingen te bekomen omtrent de volgende personen die werk zoeken.
Men kan die inlichtingen ook per brief vragen aan den Secretaris der 3de Commissie den heer G. C. A. DE WITT, *Reinkenstraat n°. 16.*

Een dame voor het geven van les in de Maleische en Javaansche Taal.

Een Juffrouw voor Kinderjuffrouw.

Een Dame voor Juffrouw van Gezelschap of lectrice.

Een bekwame linnennaaister.

Vier jonge Dames die als Gouvernante naar Indië willen.

Vijf geg. Ind. militairen voor oppasser, geldophalen enz.

Een Heer voor administratieve betrekking of magazijnmeester.

Twee Dames voor het maken van uitzetten (eene te Leiden).

Eene Dame voor onderricht in fröbelen en handwerken (heeft diploma).

Een gep. off. reeds eenige jaren in Indië werkzaam geweest, voor adm. betrekking.

Een geg. Ind. korpl. schrijver voor adm. betrekking.

Twee dames voor het geven van privaat en cursuslessen in talen en wiskundige vakken.

Een geg. O. I. militair, jaren langals facteur en in bibliotheek werkzaam geweest, voor magazijnsknecht, kantoorlooper. bode, concierge, opzichter, huisbewaarder enz.

Twee dames voor het geven van lessen in de fransche taal en conversatielessen, waarvan eene met diploma middelbaar.

Een oud-Offic. Art., leeraar in Wisk. voor het geven van privaatlessen tegen billijken prijs.

Eene Dame voor Zanglessen.

Een Heer voor Corrector aan eene drukkerij.

Twee Dames voor waarnemen van een huishouden.

Twee Dames om met eene familie op reis te gaan; waarvan de éene Hollandsch, Duitsch, Fransch en Engelsch spreekt, hebben veel gereisd.

Een gep. sergt. maj., gehuwd, voor huisbewaarders, adm. betrekking, geldincasseeren.

Twee gew. O.-I. ambt. voor administratieve betrekking.

Een jong Meisje om als kinderjuffrouw mede naar Indië te gaan.

Vier dames voor pianolessen.

West-Indische Berichten.

Suriname. Het jaarverslag van de ambachtsschool te Paramaribo wijst op teekenen van gezonden vooruitgang, deelde *Onze West* mede. De verwachtingen, die van de school gekoesterd werden, beginnen zich te belichamen in een meer geregelden gang van zaken, een beteren geest onder leerlingen en toehoorders, een grootere verbreiding van nuttige kennis, enz.

De nieuwe cursus in 1903 begonnen met 23 leerlingen en 41 toehoorders werd den 30en September 1904 besloten met 22 leerlingen en 30 toehoorders. Opvallend is het geringe aantal leerlingen in het tweede jaar, dat slechts 2 bedroeg tegen 7 en 13 in het 3e en 1e jaar. Er bleef nog altijd te klagen over te veel verzuim.

De geldmiddelen sloten, inplaats van het vroeger geraamd tekort, met een klein winstcijfer, doordien de uitgaven beneden de raming bleven en er meer binnenkwam dan geraamd was. De jaarlijksche contributiën leverden *f* 1181 op of / 31 meer dan begroot was.

Het einddiploma der school kon aan twee leerlingen en één toehoorder worden uitgereikt, terwijl een getuigschrift voor practische bekwaamheid aan één leerling werd ter hand gesteld. Een leerling en vier toehoorders werden van het 2e naar het 3e, 6 leerlingen en 18 toehoorders van het 1e naar het 2e jaar bevorderd.

De Surinaamsche Almanak, de »Regeeringsalmanak« voor de kolonie, zal volgens het prospectus voor 1906 zonder dat zulks tot prijsverhooging aanleiding zal geven, belangrijk worden uitgebreid en aangevuld in den geest van den indischen Regeeringsalmanak en dan zeker nog meer dan tot dusverre een waardevolle bron van inlichtingen uitmaken voor allen, die in de kolonie belangstellen. Het portret van zulk een belangstellenden en tevens oprecht vriend van Suriname, wijlen den heer Esveld, zal den nieuwen jaargang verluchten.

Nog steeds gaat de *Suriname* voort met te wijzen op de achteruitzetting haars inziens van de zonen des lands bij uit Nederland uitgezonden ambtenaren, ja zelfs bij Amerikanen en Engelschen, die »mogelijk niet in staat.. getuigschrift van kennis, goed gedrag en eerlijkheid over te leggen,« te werk gesteld worden bij koloniale spoorwegen en bouwdepartement, terwijl solliciteerende geschikte landskinderen worden weggezonden met de boodschap »geen werk.«

Het valt moeilijk van hier uit omtrent de juistheid van de klacht een oordeel te vormen. Men is zoo licht geneigd om het voor ééne partij opnemend aan hare leden bij uitstek de qualificatie van geschiktheid toe te kennen, terwijl anderzijds de mogelijkheid van het ontbreken der daartoe noodige factoren maar al te grif vooropgesteld wordt.

Hoogst ernstig lijkt ons evenwel de insinuatie van genoemd blad aan het adres van een, met name genoemden opzichter bij het bouwdepartement, die voor 3 jaren op een tractement van f 3000 uitgezonden, eenige maanden geleden repatrieerde met een spaarduitje van f 18000. Volgens den regel van drieën zou dat 'n absolute onmogelijkheid wezen, tenzij den betroffen ambtenaar tusschentijds een fortuintje ware ten deel gevallen, maar dan zou de *Suriname* blijkbaar zoo goed op de hoogte van diens persoonlijke omstandigheden zeker eerlijkheidshalve niet verzuimd hebben daar melding van te maken. Integendeel vraagt dit blad nu hoe aan den betrokkene diens ontslag eervol kan zijn verleend. Wij hopen dat deze kwestie niet aan de aandacht der autoriteiten zal zijn ontgaan.

Eenigen tijd geleden maakte *Onze West* melding van kleine kristallen, die op het placer-Bibar achter Boschveld waren gevonden. Men deelde het blad mede, dat deze kristallen naar een bekende diamantslijperij te Antwerpen waren gezonden, en daarop bericht ontvangen was, dat een der steentjes een diamant was en ongeslepen iets meer dan een gulden handelswaarde bezat. Wanneer nu nog een Kimberley in de kolonie ontdekt wordt, zal deze wel heelemaal uit den brand raken, al zou ook de boel op de cacao-plantages scheef blijven loopen.

Maar, gelukkig is dat niet het geval. Bij de hoopvolle berichten, die wij reeds aan de surinaamsche bladen ontleenden, voegt zich nog het volgende uit de *Suriname*:

„Met de cacao schijnt het nu beter te willen gaan. Waren reeds, wat Saramacca betreft, sinds geruimen tijd de berichten meer dan bemoedigend, ook beneden Suriname geeft nu reden tot hoopvolle verwachtingen. Al de plantages aan den Paramaribo-Leonsbergweg met inbegrip van Ma Retraite, staan fleurig, terwijl vele nu al meer product hebben opgeleverd dan in het geheele afgeloopen jaar. Ook aan de overzijde der rivier is de toestand hoopvol, terwijl Commewijne eveneens het hoofd begint op te steken, ofschoon nog niets bepaald daarvan vermeld kan worden."

Een mensch is toch nooit te oud om te leeren. Hoeveel Paramaribo'ers zijn langs de grachten hunner stad en op de achtererven hunner woningen de Kanifro met een air de dédain voorbijgegaan, als ware het meest gewone huis- of tuin- onkruid. En daar komt nu zoowaar de *Agricultural-News* berichten, dat de Lacryma Jobi, zooals de plant bij 'r geleerden naam geheeten wordt, een uitmuntend voedingsmiddel voor de kippetjes en ander pluimgedierte oplevert, namelijk de zaden, terwijl de bladeren als gras graag door het vee gegeten worden. Wijl genoemd vakschrift niet in ons bezit is, ontleenen we het voorenstaande aan de *Suriname*, die op landbouwgebied met den Cultuurtuin blijkt te willen concurreeren.

Deze instelling is nu doende om voor veevoeder het Guinea-gras meer lakoe te maken, dat uit West-Afrika geïmporteerd nu al in Oost- en West-Indië op bedoeld gebied een belangrijke rol vervult. Voor belanghebbenden worden plantjes uit den tuin tegen billijke vergoeding verkrijgbaar gesteld.

Onlangs deelde *Onze West* mede, dat de heer Koning zich in het district Coronie op bijenteelt toelegde. Genoemde heer schreef nu aan dat blad naar aanleiding daarvan o. a. het volgende:

In 't begin van 1904 werden in Demarara 10 bijenkolonien besteld. Door een samenloop van omstandigheden kwamen er slechts 3 koloniën in vrij goeden staat op Coronie aan.

Deze koloniën ontwikkelden zich heel goed. Al spoedig moest de slingermachine in werking gebracht worden, daar de bijen zooveel honing haalden van de bloemen der tallooze cocospalmen, dat zij geen ruimte hadden om alles te bergen en dientengevolge minder goed doorwerken konden.

De dieren werkten hier op dezelfde wijze als zij in Europa doen. De ontwikkeling ging echter veel vlugger. In korten tijd bedroeg de vermeerdering meer dan 500 pct. en deze kan bij een geregeld bedrijf nog hooger opgevoerd, de opbrengst aan honing nog belangrijk grooter worden.

Vóór mijn vertrek naar Coronie, bleek uit een ingesteld onderzoek, dat het Paradistrict ook zeer geschikt is voor de bijenteelt, terwijl hier de nabijheid der stad vele voordeelen biedt.

Reisindrukken.

SINGAPORE.

(Vervolg.)

Bij ons verblijf te Singapore, dat tot den 20sten duurde, werden bezichtigd de waterwerken, de botanische tuin, de z.g. »hills«, een hooger en buiten het nauwe stadsgebied gelegen streek min of meer als Simpang te Soerabaja, Tjandi te Semarang, waar de lommerrijke villa's en cottage's der gegoede Europeanen staan, te midden van vrij uitgestrekte tuinen met bosschages van o. a. waringin- en bamboestoelen; de huizen zijn in engelschen tropenstijl gebouwd; 's avonds is het er koel, zoowel ten gevolge van de hoogere ligging als ook van het doorkomen der zeewinden, die bizonder aangenaam en krachtig zijn, omdat men op een eiland is, van drie kanten door de wijde zee omspoeld. Als men nog in aanmerking neemt dat iedere kamer zijn badkamer heeft en de huizen ruim, hoog en dus luchtig zijn gebouwd dan is het wel begrijpelijk, dat men 't te Singapore wel lange jaren kan uithouden, ook als men over dag in een benauwd kantoor of pakhuis van de smoorheete citij werkzaam moet zijn; maar 's avonds tusschen 6 en 7 uur zit men dan ook in eene aangename geest en lichaam verfrisschende koelte van een koel bad en in schoone kleeding. Een sprekend bewijs van de bevoorrechting, welke aan Singapore is geschonken door de koele namiddagdagen tusschen 5 en 7 uur, is het feit, dat men langs de Esplanade op dat uur wandelende, kan waarnemen hoe er, nagenoeg op den aequator altijd door dozijnen personen cricket, lawn-tennis en football wordt gespeeld, vermaken waarvoor, zooals bekend, een groote mate van lichamelijke inspanning en vlugheid wordt gevorderd en zulks heeft, buiten de regendagen, elken dag plaats ook wat het tennis-spel betreft, alom in de talrijke grounds der woonhuizen in de „hills". Eigenaardig was het te zien hoe een opeengedrongen massa van de meest hetrogene toeschouwers, met kennis van zaken getuigende belangstelling, alle bewegingen en speltoestanden volgden, ook Chineezen, Hindoes en ook lieden uit onzen Archipel, vermoedelijk Indoniërs beoefenen dit spel en velen hebben 't er zoover in gebracht, dat de exclusieve Engelschen het niet beneden hunne waardigheid achten, om zich met een coram populo op den gewonen tijd, nl. tegen zonsondergang, te meten.

Door fraaie ligging op twee van de hoogste verheffingen uit de »hills« munten uit het paleis van den gouverneur van de Straits-Settlements en het fort Canning, voor vreemden en zelfs het meerendeel der engelsche ingezetenen zijn deze plaatsen uit den aard der zaak niet toegankelijk, maar tot vlak aan den ingang van het fort zijn we geweest en hebben genoten van het treffend mooie panorama, dat men over nagenoeg driekwart gedeelte van Singapore en Ommelanden heeft. De wegen in de »hills« zijn uitmuntend; op 't oog gelijken ze slechts aarden met klei gemengde wegen van geelbruine kleur, waarvan men vreest dat ze te zacht zijn, dientengevolge bij wind veel opwaaienden stof veroorzaken en bij regen erg modderig worden; van dit alles ziet men echter zeer weinig gebeuren, daar men veel en zorgvuldig werk maakt van de onderlaag, eerst middels groote en daarna kleine steenen, deze daarna aanstampt en afwerkt tot er desnoods een trekdier zonder eenige pijn overheen zou kunnen loopen; toch neemt men ze niet in gebruik, alvorens ze bedekt zijn met die geelbruine materie, welke wordt aangestampt en den weg voldoende hard maakt, om het verkeer van allerlei voertuig gemakkelijk en aangenaam te maken, maar tevens een veerkrachtige zachtheid blijft behouden, welke ook de paarden en runderen geen pijn of letsel geeft en tegelijk de bovenlaag van het harde weglichaam voor te snelle slijtage behoedt. Het gewone wegonderhoud bepaalt zich dus tot het aanvullen, aanstampen en walsen van de deklaag op de plaatsen, waar zij te dun is geworden of zelfs de bovenlaag zichtbaar wordt; de bewerking met kiezel (krikil) of steenslag geschiedt te Singapore ook wel, maar veel minder vaak en met grootere zuinigheid dan op onze heerendienstwegen. Hiermede is echter niet gezegd, dat deze laatsten allen bij de engelsche wegen achterstaan, die in Pasaroean, Kota Probolinggo, Modjokerto en Sidhoardjo o. a. zijn zeer voortreffelijk en mogen met trots aan elken vreemdeling getoond worden.

De grootsche waterreservoirs, vrij ver afgelegen van het stadscentrum, omsloten door dijken en muurwerk van breuksteen en door sluizen in hun afvloei naar de zandfilterbakken te regelen, hebben sinds tientallen van jaren de stad zoowel voor straten en pleinen als ook voor privaat- en publiek-gebruik in de woonhuizen in 't genot gesteld van goed en ruimschoots voldoende drinkwater.

Het tegendeel van de geurig-frissche „hill"verblijven en de groene „hill"buurt vormt het chineesche kamp, in plaats van koelte, ruimte, stilte, rust, plantengroei en comfort dáár; nauwte, benauwdheid, spectakel, drukte, hitte, stof en stank hier.

Het chineesche kamp is kolossaal groot; bestaat uit talrijke en lange straten, straatjes en gangen en als men denkt aan de ongeveer 80 pct. chineezen op de bijna 200.000 inwoners van Singapore, dan wordt 't verklaarbaar, waarom men haar een chineesche stad mag noemen; de bijna 10.000 jenriksha-voerders, de honderd- misschien duizendtallen schuitenvoerders, vele bedienden in de huizen mannelijke zoowel als vrouwelijke, de laatste vooral kindermeisjes en kindervrouwen, vele visschers zijn o. a. in afwijking van ons Indië Chineezen. Dat tokohouders, rondventers, koelie's, ambachtslieden, gaarkoks, bakkers, enz., de overgroote rest vormen, spreekt van zelf. Ook wordt 't begrijpelijk dat, waar men voor den rechter geen verschil maakt tusschen inlanders en Europeanen en met dezen gelijkgestelden, het ook voor deze plaats een dringend motief werd, om een zoo uitmuntend mogelijk politiewezen te hebben, ten einde onder deze groote talrijke massa's van Chineezen orde en prestige te kunnen handhaven. Men heeft hier lieden noodig van ander slag en vorming als de z.g. geelvinken aan den oedjoeng te Soerabaja, lieden, krachtig van lichaam, die een chineeschen duivel, laat staan een singapoorschen brutalen staartendrager durft te staan. Met veel genoegen ziet men bij den ingang van het chineesche kamp aan de groote hal, waar vleesch, groenten, rijst, kruiden, kramerij vruchten enz. en de vlakbij liggende kleinere, waar visch en andere voortbrengselen der zee te koop worden aangeboden, hoe het Engelsche bestuur hare verplichtingen ten opzichte van het marktwezen nakomt. In dit opzicht staan wij bijv. te Soerabaja ten achteren bij Singapore. Bij een welgeordend en goed geregeld marktwezen moeten zoowel de belangen van koopers en verkoopers, dus de commerciëele alsook de hygiënische van het publiek tot hun recht komen bij zoo gering mogelijke inbeslagname van plaatsruimte en zoo gemakkelijk mogelijk overzicht, opdat de bewaking en het toezicht door de tot dat einde aangestelden zoo gemakkelijk mogelijk worde. Hieraan is te Singapore vrijwel voldaan. De koopwaar staat in hokjes naast en boven elkaar tot op meer dan tweemanshoogten opgestapeld; in elk hokje staat de verkooper met of zonder hulppersonen; vele zaken, zooals bijv. pisang (banaan), hangen aan draden; het komt ook voor dat, één persoon de huurder is van meerdere hokjes. De gelijksoortige waren staan bijeen en vormen geheele afdeelingen van het gebouw. Dit is geheel van metaal, van alle zijden toegankelijk, echter niet over de geheele lengte van elk zijner vier zijden; het dak is vrij hoog met een flink overstek en daardoor het geheel vrij koel en luchtig.

Of er voortdurend toezicht en contrôle op maten en gewichten wordt uitgeoefend is niet bekend maar wel waarschijnlijk, in elk geval zeer noodzakelijk. Wel stond er europeesche politie. De verkoopers waren bijna allen Chineezan. De vloer is verhard en gecementeerd; in de verkoopstalletjes, allen uniform, mag niet geslapen worden, wel zijn er degelijke afsluitbare; soliede bakken in en zijn de toonbanken van hout of steen en het overige raamwerk van ijzer. Op een gegeven oogenblik moeten alle waren weggenomen of opgeborgen worden en dan wordt middels slangen en hydranten alles met helder water krachtig bespoten. Vooral de verkoop van vleesch behoort scherp te worden geregeld, zoowel wat betreft toezicht op slachtvee, wijze van slachten, kwaliteit en toestand van het ten verkoop aangebrachte vleesch, of dit ook goed bestorven en niet bedorven en al of niet stinkend is, alsook dat het snijden en verdeelen uitsluitend geschiedt op marmerplaten, gepolijsten, steen of gecementeerde vlakken en er altijd een overvloed van schoon water beschikbaar zij.

In deze opzichten, waarvan volstrekt niet wordt beweerd dat wij bij de even beschrevene hoofdmarktloods volledig zijn, is de kleinere vismarkthal onberispelijk en voorbeeldig. Dit is een nabij gelegen langwerpig vierkant gebouw van ongeveer 8 meter breed en onmiddelijk langs het water van de baai van Singapore gelegen, zoodat de schuitenvoerders na hunne vangtochten in den nacht en in de vroege ochtenduren langs zij kunnen liggen; zonder moeite kunnen zij dan al de zeeproducten, waaronder ook tripang, kwallen, zeekomkommers, inktvisschen, om niet te spreken van kreeften, krabben, oesters, mosselen en allerhande gewone visschen van de grofste tot de fijnste toe, omhoog dragen op grooteren of kleineren afstand, al naar den stand van het water tengevolge van het getij. Ter weerszijden van een ongeveer 3 meter breeden middengang heeft men gemetselde, met marmerplaten ingedekte, verhevenheden, ongeveer $1\frac{1}{2}$ meter in 't vierkant en een halven meter hoog en daarop ligt de koopwaar of wordt zij verdeeld en in stukken gehakt; de groote rest staat in manden en zakken er achter.

Op regelmatige afstanden staan hydranten, zoodat na het einde van den werktijd ongeveer om 11 uur 's morgens alles schoon wordt gespoten en van a tot z zonder groote moeite onderhanden wordt genomen. Het is er altijd kil en wat glibberig en er heerscht een sterke vischlucht en zeewater-atmosfeer, maar stank, als gevolg van onzindelijkheid, valt er niet waar te nemen. De zorg voor zindelijkheid en helderheid wordt er ook vergemakkelijkt door verharde schuin afloopende vloeren en goten, metalen stijlen en dito dak, met op enkele plaatsen glazen pannen Het gebouw is geheel open en voor de handhaving van orde, beslechting van geschillen door overvragen of bedrog ziet men er europeesche politie.

Van de Singapoorsche en vooral de Hongkongsche marktenregeling zal men wellicht voodeel kunnen trekken bij de ten uitvoerlegging der plannen tot opbeuring van de inlandsche nijverheid, vooral wat betreft pasarloodsen, visch- en veemarkten.

Bij voorbaat zij hier medegedeeld dat wij ook de markthallen van Hongkong hebben bezocht en bezichtigd. Bij dit kostbare, grootsche, van alle vernuftige vindingen en volledige markthallen-techniek voorziene bouwwerk krimpt het hoofdmarktgebouw te Singapore tot een kleinigheid ineen en verzinkt bijv. pasar Pateau te Soerabaja als een onwelriekend prulletje in het niet. De Engelschman heeft in dit gebouw een bewijs geleverd van zijn gezonde opvattingen voor het besteden van ruime fondsen voor doeleinden van eminent openbaar nut, met terzijdestelling van benepenheid op financieel gebied; met breede inzichten en op practische wijze is een in doeltreffendheid voorbeeldig en voor de groote, veelkleurige burgerij van Hongkong voortreffelijk openbaar instituut in 't leven geroepen, eene bezienswaarde merkwaardigheid, een monumentum aere perennis, waarvan nog het verre nageslacht met dankbaarheid de vruchten zal blijven plukken en genieten.

Van spoorwegen ontwaarden wij te Singapore weinig, alleen van uit het fort Canning kon men op het emplacement van het spoorstation neerzien, van waar de verbinding met Djohore uitgaat, en zou men bezig zijn aan een Trans-Malakka-spoorweg van uit Singapore in noordelijke richting het gebied der Straits en van maleische staten doorsnijdende, waar groote minerale rijkdommen, o. m. tin en goud zouden zijn. Dit spoor zou reeds gevorderd zijn tot de plaatsen Malakka en Selanglor, de laatste standplaats van een britschen resident onder een gouverneur van de Straits.

S.

Van Vreemde Koloniën.

De Yankee als beschaver. Wij hebben in deze rubriek bij herhaling er tegen gewaarschuwd om, afgaande op den schijn, die uitgaat van officieele verslagen en liberale wetten-fabricage, te veel waarde te hechten aan het voorbeeld, dat broeder Jonathan als jongste der kolonisators nu eens aan zijne ouderen op dat gebied zou stellen. Het volgend bericht, dat wij aan de *Manila-Times* ontleenen, komt ons voor niet weinig bij te dragen tot rechtvaardiging van deze waarschuwing:

»Elf gespierde bloedhonden kwamen heden morgen (den 4n Mei ll.) met het transportschip »Dix« hier aan met bestemming voor de gewapende politiemacht. Hun aankomst verwekte eenig opzien in de haven, en menig inlander wierp vreesachtige blikken op het gebouw, waarheen de honden gebracht werden, en de luitjes, die met hun bootjes bij de Calle Principe lagen, voelden zich eerst weer op hun gemak, toen zij hun vaartuigjes een eindje verder stroomopwaarts hadden gebracht. Het plan om bloedhonden in te voeren om daarmeê de *ladrones* op te jagen, ontsnapte gevangenen, misdadigers en voortvluchtigen in het algemeen op te vangen, is nu en dan wel eens ter sprake gebracht, maar de publieke opinie beschouwde zulks meer als een scherts. Het is geen scherts, zooals de *ladrones* van Cavite, de *pulajanes* van Samar en de moerassen van Santa Iglesia da Cantaba spoedig in de gelegenheid zullen zijn te ervaren. Het zal nu niet lang meer duren, voordat de bosschen en de wildernis hun hol geblaf zullen weerkaatsen en de echo zelfs Felizardo en Montalon in hunne schuilhoeken zal doen opschrikken. Men verwachtte twaalf honden, maar de »Dix« bracht er maar elf.

De honden hebben de reis goed doorstaan en stelden groot belang in den eersten inlander, die heden morgen aan boord kwam; allen snoven verdachtig en namen een air aan, alsof ze begrepen, waarvoor ze hierheen gebracht waren.«

Is commentaar hierbij noodig? Ge wilt weten, wie Felizardo en Montalon zijn? Het zijn de hoofden van het verzet in de provinciën Cavite, Bataan en Laguna, dat nog geenszins gebroken is en, zooals wij aan de jongste bladen uit Manilla ontleenen, weder eens aanleiding heeft gegeven tot het uitvaardigen eener amnestie circulaire, van welke amnestie echter uitgesloten zijn, allen, die zich aan gemeene vergrijpen hebben schuldig gemaakt benevens de leiders die allen zich voor den rechter zullen hebben te verantwoorden. De amnestie is dus slechts een wassen neus en waarschijnlijk alleen te baat genomen, om een maatregel te billijken, dien de Amerikanen en met hen eens de geheele beschaafde wereld in generaal Weijler hebben gelaakt, toen deze de Cubanen door zijn bloedhonden deed opdrijven, en nu door de Amerikanen zelven in toepassing wordt gebracht, nu ze het niet klaar kunnen spelen met eene partij in hunne kolonie, aan welke het dubbelhartig optreden zijner vertegenwoordigers zelven, ten tijde van den spaansch-amerikaanschen oorlog, het aanzijn heeft geschonken, en die trots en misschien wel wegens de ruwe wijze, waarop de nieuwe overheerschers haar bestreden, na jarenlangen strijd nog geen teekenen geeft het hoofd in den schoot te willen leggen, den strijd te staken voor de filippijnsche onafhankelijkheid.

Landverkoop. Der Britsch Noord Borneo-Compagnie gaat 't niet bepaald voor den wind. Op de jaarlijksche feestmalen, die naar engelsch gebruik aanleiding geven tot redevoeringen, welker inhoud gretig door de engelsche pers wordt opgevangen, wordt telkens beweerd dat de zaak nu op rolletjes gaat, als gesmeerd, maar de engelsche regeering, voor wie de mooie praatjes eigenlijk bestemd zijn, in de hoop dat zij à raison van de noodige contanten land en Charter van de Compagnie zal afkoopen en van Britsch Noord Borneo een feitelijke engelsche kolonie maken, bleef tot nu toe doof aan dat oor. De Compagnie schijnt intusschen, hoewel ze met al het land waarvoor ze heeft te zorgen en te waken, wel 'n beetje zit te houden, er niet tegen op te zien om zich nog meer rechten aan te matigen dan die haar toekomen, om die vervolgens ten eigen profijte van de hand te zetten.

Zij heeft namelijk de Lawas-streek aan den radjah van Serawak afgestaan, die daarop met zijn Serawakkers het land is ingetrokken om het in bezit te nemen, maar zich nu van drie kanten zijn recht ziet betwisten: door de hoofden van de streek zelve, die niet willen berusten in den verkoop van hun land, zonder hunne toestemming, ja zonder dat ze er iets van wisten door de Compagnie bewerkstelligd; door den sultan van Broenei als soeverein van de Lawas-streek weigerachtig om de rechten van den radja van Serawak, die dezen door zijn transactiën met de Compagnie zouden zijn ten deel gevallen, te erkennen; en door den heer Brooke-Johnson, een neef van den radja en voormalig ambtenaar in serawakschen dienst, die echter sedert als concessie-jager in Britsch Noord Borneo zich door den sultan van Broenei en de hoofden der Lawas-streek verschillende rechten en privilegiën wist te doen verzekeren, welke nagenoeg alle inkomsten der streek onder zijn ressort brachten.

Er zijn pogingen in het werk gesteld om de zaak langs den weg der onderhandelingen in het reine te brengen, maar behalve dat de heer Brook-Johnson vast op het stuk der, door hem verkregen rechten, die voor den radja heel wat van de aardigheid van zijn nieuw bezit, zouden doen verloren gaan, schijnt te zullen blijven staan, heeft de sultan van Broenei de onderhandelingen onmogelijk gemaakt, door gladweg te weigeren iets in de onderhavige quaestie te doen te hebben met den radja van Serawak. Hij weigerde zelfs het saluut van het jacht van den radja te beantwoorden en met diens vertegenwoordigers te onderhandelen toen dezen te Broenei aankwamen. De sultan heeft het niet erg op den radja voorzien, die reeds eenmaal een broeneisch district, dat van Limbang, aan zijn land trok, omdat de sultan daar niet bij machte was de orde te handhaven.

De engelsche resident in Selangor, een staatje op Malakka, de heer Conway Belfield is nu aangewezen om dezen knoop te ontwarren, welke door radja Brooke's, voor de landen, die hij aan zich trok, steeds heilzaam gebleken imperialistisch streven is gelegd.

Malaria en muskieten. Sedert majoor Ronald Ross met zoo uitstekend succes de malaria te Ismailia en elders bestreed, door het tegen de muskieten op te nemen en deze zooveel mogelijk uit te roeien, heeft men wel eens gemeend, dat nu het universeel middel gevonden was, om zooal niet de malaria geheel te doen verdwijnen, deze toch binnen enge grenzen te beperken. Het komt ons voor wel zijn nut te hebben tegen overdreven verwachtingen te waarschuwen, inzonderheid te doen uitkomen, dat voor de, door den heer Ross aangegeven middelen de factoren plaats en omstandigheden behooren mede te werken. Voor dit doel schijnt het schrijven van den heer Luke Hill van Georgetown in Demerara uitermate geschikt, die naar aanleiding van een „katje" van den heer Ross in de *Times*, aan datzelfde blad het volgende schreef:

„Mijn hoofdfout schijnt te moeten worden gezocht in het feit, dat ik den gemeenteraad gewezen heb op de practische onmogelijkheid om in dat land de muskietenplaag te bestrijden met het olie-proces, waarmee, naar aller getuigenis, te Ismailia, Freetown, en andere afrikaansche steden, zoowel als in Indië zulke goede resultaten werden verkregen, waar men alleen te maken had met regenpoelen, oude blikken bussen en ander vaatwerk, waar muskieten hare broedplaatsen vonden; een toestand zoo geheel verschillend van dien te Georgetown en deze kolonie in het algemeen, waar wij honderden mijlen kustland hebben, dat zich mijlen ver binnenslands uitstrekt, $4\frac{1}{2}$ voet onder hoog-water-peil ligt, en doorsneden wordt door een netwerk van kanalen en greppels, waar de muskieten uitstekende broedplaatsen vinden. Alleen voor Georgetown treft men deze in zijn naaste omgeving over meer dan 100 mijlen aan, om niet te spreken van de meer locale faciliteiten in de onmiddellijke nabijheid der woningen, welke de muskieten vinden in de tallooze groote reservoirs en vaten voor het opbewaren van regenwater; onze eenige bron om te voorzien in de behoefte aan drink- en ander water voor huiselijke doeleinden. Zouden we op de manier als majoor Ronald Ross aangeeft tegen deze uitgebreide broedplaatsen willen te velde trekken, dan zou dit een heel lastig zaakje worden.«

Het antwoord van den heer Ross vonden we nog niet in de *Times*, maar we gelooven dat de heer Lubec Hill zich vergist, waar hij meent dat het in de bedoeling ligt overal waar maar water gevonden wordt de petroleum te baat te nemen. Het zijn de stilstaande wateren, als o. a. groote poelen en moerassen, welke majoor Ross bij de aanwending van zijn middel op het oog had, en niet rivieren, kanalen en vaarten, waar de strooming den muskieten belet zich daar rustig voor de zoo ongewenschte vermenigvuldiging neer te zetten.

Kolonel Younghusband over de taak der Engelschen in Indië. De heer Younghusband, de bekende leider der engelsche missie naar Thibet heeft te Cambridge zijn licht laten schijnen over de verhouding die zijns inziens tusschen Engelschen en Indiërs moest bestaan, en kwam daarbij tot de volgende conclusie:

Ten huidigen dage zou niemand willen dat die verhouding zou wezen als die van den veroveraar tot den overwonnene. Wij veroverden Indië niet met het doel alleen om het in ons bezit te krijgen. Wij hadden nooit zulk een doel voor oogen. Wij veroverden het in weerwil van ons zelven, omdat de omstandigheden- of zooals sommigen het liever zouden willen zien gesteld, de Voorzienigheid ons daartoe dreven. En na het land aldus te hebben veroverd, als het ware bijna tegen onzen wil, was onze wensch niet dat onze verhouding tot het volk die zou wezen van veroveraars tegenover overwonnenen; van heer tot knecht. Wij wenschten veeleer in de positie te komen van een verstandig goedhartig vader bezorgd voor zijne kinderen. Maar hoezeer zulk een verhouding passend is waar het jonge koloniën betreft, bevolkt met zonen van

het vaderland, voor Indië gaat zij niet op. Onze wijze van bestuur was dikwijls vaderlijk, somtijds zelfs grootmoederlijk; maar de Indiërs waren niet onze kinderen, tenzij door adoptie. Zij waren ook niet onze broeders; verre neven misschien, maar het was op zijn minst in strijd met de wetenschap hen orische broeders te noemen Onze betrekkingen tot de Indiërs behooren dus niet die van den veroveraar tot den overwonnene te wezen, kunnen niet die van vader tot kind of van den eenen broeder tot den anderen zijn, maar kunnen en behooren te wezen die van kameraadschap van man tot man."

Oeff! We zagen Hastings en Clive zich in hunne graven omkeeren en den wapenbroeder van heden een spotlachje toewerpen, om zich daarna geërgerd af te wenden. „Hebben we daarvoor zoo ons best gedaan voor ons levensdoel, de stichting van een groot indisch rijk?" We hoorden de schim van den Franschman Dupleix, oprijzend uit het graf, plotseling uitbulderend: „Sacre bleu, als jelui Indië niet hebben wondt, waarom heb je mij er dan uit gebonjourd?" Zagen het vaderlijk engelsch bestuur de *mutineers* uit den grooten opstand, doen de Engelschen als het ware tegen hun wil bedwongen, voor de engelsche kanonnen binden — pang! daar zond de vader eenige honderden zijner kinderen in lappen en brokken en botjes naar een betere wereld Men liet millioenen Indiërs verrekken, ellendig verrekken, als men het nog geen hond zou laten doen, terwijl het moederland geen hand uitstak, de koloniale kas overschot op overschot stapelde om er straks de militaire uitgaven uit te bestrijden, die dienen moeten om het engelsch gezag te bevestigen en den Hindoe de gelegenheid te doen behouden, om in de armen van den would-be kameraad, als slachtoffer van honger en van pest den laatsten adem uit te blazen. . . . . Doch neen.

De heer Younghusband heeft voor den Indiër een nieuwe roeping bedacht. Na te hebben uiteengezet dat in Indië van de 300 millioen inwoners een 40 tot 50tal inlanders tot hooge betrekkingen en waardigheden zijn geroepen, gaat de heer Y. voort:

»Wanneer we het oog laten gaan over een lang tijdperk, dan zien we dat aan de Indiërs zelven een groot aandeel is gegeven in het bestuur van hun land. Maar de grootste dienst, dien wij hun kunnen bewijzen, ligt waarschijnlijk niet zoozeer daarin om hen op te leiden voor gouvernementsbetrekkingen, en hen geschikt te maken om deel te nemen aan het politieke leven, niet in het aanbrengen van materieele verbeteringen in het land, aanleg van irrigatiekanalen, wegen, spoorwegen en telegraaflijnen en ontwikkeling van den handel, niet in het verstrekken van onderwijs, om hen ontvankelijk te maken voor westersche wetenschap en westersche beschaving, neen de grootste dienst, dien wij het volk van Indië zouden kunnen bewijzen, is door het de gelegenheid te verschaffen om in vrede en rust, zich te ontwikkelen langs de geestelijke lijnen, waarvoor het door de natuur zich het best eigent De Swami Vikenenda zei bij zijn terugkeer van een zending naar Amerika: »Politieke grootheid of militaire macht is nooit de roeping der Hindoes geweest. Maar er is een andere roeping voor ons weggelegd, om als in een dynamo de spiritueele energie van het ras op te hoopen, en die energie als een zondvloed over de wereld uit te storten, wanneer de omstandigheden, daartoe gunstig zullen zijn . . . . . Indië's gift aan de wereld is het spiritueele licht«.

Wanneer we in aanmerking namen in hoe hoog aanzien de heer Younghusband staat, kunnen we niet anders dan vermoeden, dat zijne theorieën ook in hooge instantie worden gehuldigd, en zien dus niet zonder bezorgdheid voor den Indiër en zijne toekomst de spiritueele aera reeds aanbreken.

Arbeidersverzekering. De gouverneur-generaal van Indo-China heeft een besluit geteekend, waarbij de instelling bepaald is van eene commissie belast met de studie en de voorbereiding eener wetgeving op het gebied der ongevallenverzekering. De uitvaardiging der betrekkelijke fransche wetten van den 9den April 1898 en den 22en Maart 1902 in Indo-China zou niet nalaten moeilijkheden in het leven te roepen in de betrekkingen tusschen europeesche werkgevers en inlandsche loontrekkenden. Anderzijds neemt, tengevolge van den aanleg van spoorwegen, de instelling van nieuwe rivierstoomvaartlijnen, de opkomst van talrijke belangrijke industrieën, het aantal europeesche opzichters en werklieden telken jare in belangrijke mate toe; deze arbeiders hebben evenzeer als die van het moederland recht op verzekering tegen ongevallen in het bedrijf.

De annamitische arbeiders hebben hunnerzijds ook recht op zekeren waarborg, die rekening houdt met hunne behoeften, de waarde van hun arbeid, maar waarbij tevens misbruiken dienen te worden voorkomen, die niet zouden nalaten zich voor te doen met het oog op hunne bijzondere geaardheid.

Hoewel ook nu reeds werkgevers hunne arbeiders voor ongevallen in het bedrijf overkomen schadeloos stellen ligt het toch op den weg van het bestuur om de rechten en plichten van allen bij de wet vast te stellen.

Deze overwegingen leidden den heer Beau tot vorengenoemd besluit, dat strekt om eene wet in het leven te roepen, in overeenstemming zooveel mogelijk met de moederlandsche wetgeving op dit punt, daarbij rekening houdend met den bijzonderen toestand in Indo-China.

De opstand in Yemen. De Groote Heer te Konstantinopel, die zooveel belang stelt in het doen en laten van andereheerschers ten opzichte van hunnen mohamedaansche onderdanen, kan het den eigen islamitischen onderdanen met name in Arabië niet naar den zin maken. Zooals men weet woedt een opstand in Yemen. De opstandelingen hebben zich reeds meester gemaakt van de versterkte stad Sana, waarbij behalve de gouverneur en de bevelhebber der turksche troepen in die streken, nog tal van turksche ambtenaren in hunne handen vielen, welke laatsten met al hun hebben en houden door de overwinnaars naar Menakha en Hodeida zijn gezonden. Menakha is een versterkte plaats, door 5000 man turksche troepen bezet en op 60 mijlen van Hodeida gelegen.

Van Menakha uit zullen de gezonden versterkingen tegen den oproerigen imam ageeren, terwijl een andere macht te Mokha zal landen om voor Taiz op te rukken welke plaats ook door 5000 man bezet is en evenals Ibb en Kaatava, met garnizoen resp. van 4000 en 1500 man, goed van levensmiddelen en krijgsvoorraden voorzien.

Een moeilijk vraagstuk voor de Turken is de opvoer van levensmiddelen voor de, voor de actie bestemde troepen. Ze hebben nu een groot aantal muildieren meêgenomen en te Hodeida een kameelpark opgericht.

In het geheel zouden voorloopig slechts 32 bataljons ter versterking van de troepen in Yemen worden gezonden, maar de redifs van Elbassan en Rizeh, die daarvan deel uitmaken, leggen weinig lust aan den dag, om aan de oproeping onder de wapens gevolg te geven. De Turken hebben in dezen strijd meer te kampen gehad met onwil van de eigen troepen. Zoo legden 4000 redifs van Syrië, die een convooi met bestemming naar het bedreigde Sana begeleidden, bij een aanval der opstandelingen dood leuk de wapens neêr.

De inneming van Sana heeft den Imam groote voorraden wapens en munitie in handen gespeeld, die hem nu niet weinig te stade zullen komen in den strijd tegen te Turken.

Men verneemt nu evenwel dat een afgezant van Mahmoed Pasja, den voornaamsten sjeik van Yemen, te Konstantinopel aan de Porte het voorstel heeft gedaan, om aan Yemen autonomie te schenken tegen betaling van een jaarlijksche schatting.

Andere landen, andere wetten. Te Poona in Engelsch-Indië, de voormalige hoofdstad der Peisjwa's, waar volgens oud gebruik het bestuur der provincie Bombay van het begin der maand Juni tot het einde van September zetelt, is op het oogenblik een zaakje aanhangig, dat in zijn oorsprong niet zou nalaten in onze koloniën de grootste verontwaardiging te wekken. De jongste Cantonment Act geeft den militairen autoriteiten het recht om ten behoeve van de onder haar ressorteerende diensten te beschikken over woningen van particulieren, zoodra de oogenblikkelijk inwonenden die verlaten, en, dat spreekt van zelf, tegen vergoeding der huishuur. Toen te Poona een huis leeg zou komen, dat de militaire autoriteiten voor zich gereserveerd hadden, werd den bewoner aangezegd dat zij de huur van hem zouden overnemen bij zijn aanstaand vertrek. De eigenaar van het huis, een Parsi van Bombay, Tata, familie van den welbekenden weldoener van Indië, nam hiermede geen genoegen, en zeide het huis voor eigen gebruik noodig te hebben. Toen de bewoner vertrok stonden zoowel de nieuwe militaire bewoner als de agenten van den heer Tata gereed, om de woning te betrekken, maar de eerste was den anderen voor en sloeg hun de deur voor den neus dicht.

Zoo iets moest eens op Buitenzorg gebeuren!

De 4 Cylinder Minerva

kost slechts 3500 Gulden,

Loopt beslist geruischloos en gegarandeerd 65 KM. per uur.

Dagelijks te bezichtigen en te beproeven bij

H. JANSSEN,

Hofwijckstraat 36-40,

tusschen Rijswijksche weg en Station Holl. Spoor.

P. ABRAHAMSON,

HOFJUWELIER.

Spuistraat 56. Telef. 40. Veenestraat 27. Telef. 2515. Prinsestraat 34. Telef. 2823.

Juweelen, Gouden- en Zilverwerken en Horloges. Specialiteit in Tafel- en Dessertzilver. Atelier voor Diamantzetten en Reparatiën aan alle voorwerpen.

Inkoop tot den hoogsten prijs.

SCHEVENINGEN.

„Villa Seinpostduin."

Pension

voor FAMILIES zonder kinderen.

PRACHTIG ZEEGEZICHT. UITMUNTENDE TAFEL.

KAMERS met en zonder pension.

Broodfabriek „DE ZEEUW", JACOB CATSSTRAAT 182 - 210.

***Specialiteit in* BRUINBROOD,**

Systeem Dr. ALLINSON.

TELEFOON 1046. **B. HUS.**

N.B. In December wordt aan de verbruikers **15 procent** uitbetaald.

Koninklijke Brood- en Beschuitfabriek, LENSVELT NICOLA, DEN HAAG. TELEFOON No. 2531. VEENESTRAAT 23.

Luncheon room.

KOFFIE. — THEE. — CHOCOLADE.

Sigaren en Sigaretten

Magazijn „WILHELMINA",

Gedempte Burgwal 39,

Den Haag.

Monsters worden gratis en franco op aanvrage toegezonden.

Wed. S. CALFF.

PASSAGE 41 ROTONDE DEN HAAG.

Soliedste adres van Dames-, Heeren- en Kinderschoeisel, Kousen en Heeren Sokken. Specialiteit in Militaire Handschoenen. Atelier voor reparatie en maatwerk.

KLEEDERMAKERIJ van

P. F. J. VAN ZUIJLEN,

PIET-HEINSTRAAT 55.

Soliede stoffen goedpassende Coupe. Billijke prijzen.

Atelier voor Reparatiën.

Goud, Zilver, Diamant en Horloges,

J. L. BERNHARDI Jr.

Vlamingstraat 11. Den Haag, tegenover de Fransche Bazar.

Firma D. SCHERRENBERG,

NIEUWE MOLSTRAAT 27.

Papierhandel, Stoom Papieren zakkenfabriek en Drukkerij.

Afdeeling inkoop van oud papier enz. NIEUWE MOLSTRAAT 44. TELEFOON 928.

De Goedkoope Winkel van

H. DE LA COURT,

Hemsterhuisstraat 183.

in Drogerijen, Chemicaliën en Wasartikelen.

J. DRIESSEN.

Poelier.

PARKSTRAAT 19. DEN HAAG. Telefoon 3102.

BROOD-, BESCHUIT EN KOEKBAKKERIJ

Witte de Withstr. 18 's-Gravenhage.

Dagelijks versche ZOUTE BOLLEN, KRAKELINGEN en ZOUTESTENGELS.

Wed. W. Bakker-Maas, v.h. J. J. Bakker. Hofleverancier.

„A la Parisienne."

J. KROGER. SPUISTRAAT 32. DEN HAAG. 3de huis van af de Passage.

Dames en Kinderkleeding.

SPECIALITEIT REFORMKLEEDING.

CHIQUE COUPE. ACCURATE BEWERKING.

E. HASE

SPUI 25a.

Pelterijen en Heerenhoeden

Sportpetten en kinderhoeden.

G. M. WATERREUS.

Piet Heinstraat 133.

BESTE en GOEDKOOPSTE adres voor Indische Ingrediënten, Speciaal voor de **RIJSTTAFEL.**

Vraagt Prijscourant. Telefoon 1736.

JOHAN DELBOY.

Coiffeur. Bankastraat 6.

Salons voor Dames en Heeren. Magazijn van Parfumeriën enz.

Merang des Indes, 50 Cts. per flesch.

Wed. I. HOEK & Zonen

Visch-, Wild-, Fruit- en Comestibleshandel

2 Vos in Tuinstraat 2,

s'-Gravenhage.

Telef. Interc. 675. Verzending naar Oost- en West-Indië.

H. ISERIEF & Zonen.

Plein hoek Korte Poten 1--3.

Lingeriën. — Corsets.

Uitzetten. — Luiermanden.

T. H. v. WESSEL,

Sigaren Magazijn

DE INDISCHE WIJK

Bankastraat 20a, Den Haag.

Vins de Bourgogne

Lupé Chôlet

Cave chez: Mr. P. J. Schretlen

export. négt en vins.

Korte Houtstraat 33, Telef. 223.

American Lunch-Room.

Café-Restaurant Bodega

Spijskaart met groote verscheidenheid.

Spuistraat 12. Den Haag.

L. H. A. STEVENS.

VAN VEEN'S Theesalon.

's-GRAVENHAGE — PLAATS 33.

THEE, KOFFIE, GEMBER, SOJA, enz.

Jap. en Chin. Kunstvoorwerpen.

MAISON THEODOOR.

Th. A. J. HUIJNINK.

Salon pour la coupe des cheveux et barbe.

Specialité pour des articles de toilet.

Hofstraat 7. La Haye.

A. A. BOLT,

Confiseur, Patissier. — HOFLEVERANCIER.

BANKASTRAAT 4f, 4c, 4d, 4e.

Echte Indische Spekkoek.

Ook verkrijgbaar in **„BOEATAN," Plaats 9.**

MAGAZIJN van

RIJWIELEN, ONDERDEELEN, en Sportartikelen.

1e Klas Reparatie-Inrichting.

Aanbevelend,

JOSEPH VAN BOMMEL,

Agent der GLOBE RIJWIELEN,

Dennenweg 17a, Den Haag, (hoek Spekstraat).

J. B. Benner,

HOFLEVERANCIER.

79 NOORDEINDE 79.

Piano's en Orgels.

A. B. Brons.

Behanger, Stoffeerder en Beddenmaker,

Fluweelen Burgwal 9, Den Haag.

Solide afwerking Billijke prijzen.

A. W. HEIJNEN

Noordeinde 48 — Den Haag.

Opticien de la Cour.

Hoofdagentschap voor Den Haag en Omstreken van de

Odéon Spreek-Zing-Machine,

de nieuwste en beste der wereld.

Odéon platen zijn aan twee kanten bespeeld.

Vraag prijscourant.

Heeren hoedenmagazijn

Jean Meyer.

Passage 49--51--52.

M. J. Meijsen,

Confiseur, Patissier, Glacier, Cuisinier.

PIET HEINSTRAAT No. 110.

— — Telephoon 1744. — —

Levering van koude en warme Schotels.

Déjeuners. — Diners. — Soupers.

Gevestigd sedert 1880. — BEKROOND 1886.

KOFFERFABRIEK

Wed. F. K. N. BORN & Zn.

Fabriek en magazijn van Koffers, tasschen en lederwaren.

Fabriek WESTERBAANSTRAAT 1E.

Magazijn VEENKADE 44a, hoek Westerbaanstraat.

Coiffeur. Maison Elsevier. Parfumeur.

29, BUITENHOF

(vis à vis de la vieille prison)

LA HAYE. Téléphone No. 3386.

Salon de Coiffure de Premier Ordre. Procédé Antiseptique.

Parfumerie et Brosserie Française et Anglaise. Grand choix d'éponges.

Firma A. L. J. & W. DE HAAS,

Vleeschhouwers. Hofleveranciers.

35 Wagenstraat.

Hoogste onderscheiding Prix d'Excellence Zilveren Medaille v/h. Gem. Bestuur van den Haag.

Stoffeerderij, Bedden- en Meubelmakerij

Opgericht 1875.

M. C. Kreeft,

Wijd Achterom 113. Den Haag.

Werkplaatsen Hofspui 5B.

COMPLEETE MEUBILEERING. — —

PENSION GROENEWEG

Van Speijkstraat 55.

Gemeub. Appartementen te huur met Pension.

WESTEINDE 337.

Magazijn van Spiegels en Schilderijen.

PORTRETLIJSTEN en MORASTANDEN in alle maten.

Alle soorten ENCADREMENTEN.

A. C. DE ROOS.

Firma P. J. KOK.

Dag. Groenmarkt 38

TELEPHOON 2508.

Spekslagerij en handel in uitsluitend 1ste kwaliteit fijne vleeschwaren.

G. BULTÉ.

Sedert 1893 gevestigd

16 Witte de Withstraat 16.

Manufacturen, gemaakte en gebreide goederen, zeil, dekens, enz. enz.

Groote sortering, goedkoopste prijzen, stalen op aanvrage p. o.

Confiserie, Chocolaterie PASSAGE 30

Groote sortering TABLETTEN van eerste binnen- en buitenlandsche huizen.

Karstel's Florabonbons, Rumboonen, Moccaboonen enz.

Prima Cacaopoeders van Van Houten, Karstel, Suchard enz.

Gebr. van de Water

104 Witte de Withstr.

HANDEL IN

Roomboter, Kaas, Eieren en Fijne Vleeschwaren.

Franco aan huis bezorgen.

OPGERICHT 1820.

Erve J. v. d. BERGH

Hofleveranciers,

Nieuwstraat 9.

Specialiteit in

Fijne Java koffies, Java en China Theeën.

J. KNEGTEL

IN

Gedistilleerd, Wijnen en Likeuren

Bierbottelarij.

SPECIALITEIT IN COGNAC.

Bankastraat 91. Den Haag

Dick's

DAMPPROOF BOOT & SHOES

Are Superior to all others.

Spuistraat 4. den Haag.

Piet Heinstraat 20. Telef. 3332.

Handel in Koloniale Waren en Comestibles.

Indische Ingrediënten.

Speciaal adres voor diverse soorten

Prima Java Theeën.

BANKETSTRAAT 43, bij de Groot Hertoginnelaan.

TELEPHOON 3361. PUBLIEK STATION.

De Hollandsche Nijverheid,

-. Lange Poten 20, Den Haag. .-

Speciaal Magazijn van

Eigengemaakte Dames- en Kinderondergoederen.

Soliedste afwerking. — Billijkste prijzen.

Wijnhandel.

J. R. SNOECK HENKEMANS,

Firma VOSS & Co.,

's GRAVENHAGE. — — LAAN 10.

Telephoon 1973.

Vraagt de prijscourant.

S. NETTO,

Firma H. P. v. d. BURGH & Zn.,

WITTE DE WITHSTRAAT 36,

DEN HAAG.

Hoeden, Petten en Heeren Mode-Magazijn

Overhemden op maat, Fantasie Vesten.

Fabriek van Kantoorboeken

H. J. van Bukel,

NIEUWE MOLSTRAAT 50.

Alle soorten van Bindwerk, Etui- en Cartonnagewerk. Opplakken en Vernissen van Landkaarten.

Nette afwerking. Billijke prijzen.

G. E. HEEMSKERK,

Weimarstraat 198, hoek Reinkenstraat.

KOLONIALE WAREN, COMESTIBLES.

Chocolade-Suikerwerken.

BAMBALLANS EN DIVERSEN.

Thuése en Papandajanthee.

SIGARENHANDEL.

H. L. VAN RIJSWIJK,

Passage 40, — Rotonde,

DEN HAAG.

Speciale blikken verpakking voor OOST- en WEST-INDIEN.

F. HINTZE, Spuistraat 60.

Kunst- en ivoordraaier.

Specialiteit in tabaks-, sigaren- en sigarettenpijpen. Wandelstokken.

Atelier voor reparatie van waaiers, ivoor, parelmoer en schildpad.

— — Opmaken van horens. — —

J. H. F. LEMPERS,

SPUISTRAAT 68, 's-GRAVENHAGE.

Grootste sorteering in

Chineesch, Japansch, Porcelein en Delftsch Aardewerk en Luxe-Artikelen.

PAUL C. KAISER,

— FABRIEK, ELANDSTRAAT 94. —

Prinsestraat 66,

Elandstraat 94a,

Weimarstraat 35,

Heerengracht 24,

Valeriusstraat hoek Dunklerstraat,

levert alle soorten brood van de beste hoedanigheid

H. VAN DE WATER Jzn.,

DEN HAAG.

FREDERIKSTRAAT 18,

KONINGSTRAAT 16.

Goedkoopste adressen voor beslist 1e kwaliteit BOTER, KAAS, EIEREN en VLEESCHWAREN.

H. HEIJNEN, Telef. 1174.

Hofspui 109.

Hofleverancier.

REPARATIE-INRICHTING

voor HUISHOUDELIJKE ARTIKELEN.

NETTE AFLEVERING. - BILLIJKE BEREKENING.

F. HAPPEL, Drogist

Iste Wagenstraat 63, DEN HAAG

Drogerijen, Chemicaliën, Binnen- en Buitenlandsche Geneesmiddelen, Zeepen, Eau de Cologne enz.

Specialiteit: Happel's beroemd eksteroogen- en huidecelt-tinctuur f 0.40 per flacon franco p. p. na ontvangst van postwissel ad f 0.50.

J. J. REESER

Piet Heinstraat 116

Elandstraat 85 en 86.

Serre-Ameublementen.

Allright Rijwielen.

„Centaur" „

„Trio" „

Motorrijwielen.

Automobielen.

Sportartikelen.

Ph. Krönig, Reinkenstraat.

G. Raumann & Co.

Boekhorststraat 22, den Haag.

MAGAZIJN van

Galanteriën, Kramerijen, Speelgoederen,

SCHOOL- en SCHRIJFBEHOEFTEN

Staalwerken, Schoonmaak-Artikelen, enz. enz.

EN GROS. EN DETAIL.

Modes

C. SAAN, Zoutmanstraat 5.

MAGAZIJN van

gegarneerde Dames- en Kinderhoeden, Voiles, Linten en Bloemen.

C. DONKER,

Telefoon 55, HOFSTRAAT 5, 's Gravenhage

Hoofd-Agent voor Nederland van de

WAFFENRAD RIJWIELEN,

uit de beroemde geweerenfabriek te Steyr, Oostenrijk.

PROPATRIA RIJWIELEN.

J. C. VAN LEEUWEN.

Tabak, Sigaren en Sigaretten Magazijn.

Nieuw Duinoord

Valeriusstraat 88